

5.SINIF

1, 2, 3, 4, 5 ve

6.ÜNİTE

DERS NOTLARI

5.SINIF 1.ÜNİTE DERS NOTLARI

Sosyal Bilgiler Dersinden Öğrendiklerimiz

Kazanım Ders Notu - 1

» Sosyal Bilgiler Dersi

- Sosyal bilgiler dersi ilköğretimde işlenen haftalık derslerden biridir.
- Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim 4. sınıf ve ortaokul 5, 6, 7. sınıflarda okutulan bir derstir.
- İlkokul ve ortaokullarda okutulan sosyal bilgiler dersi birçok sosyal bilimi konu edinse de genellikle tarih, coğrafya, sosyoloji (Toplum bilimi) ve vatandaşlık konularından oluşmaktadır.
- Sosyal bilgiler dersinin en önemli hedefi iyi vatandaşların yetiştirilmesidir.
- Sosyal bilgiler, daha çok ilköğretim okullarında öğretilir. Sosyal bilimlere ise orta öğretim kurumları ve üniversitelerde öğretilir.
- Sosyal bilgiler dersi, bireyin gerek kendisine, gerekse ailesine, çevresindeki diğer insanlara, yasalara ve devlete karşı görev ve sorumluluklarının neler olduğunu ve özellikle toplumsal çevresine etkili bir biçimde nasıl uyum sağlayacağını öğretir.

» Sosyal Bilgiler Dersinin Kazandırdıkları

- Milletimize ait bağımsızlık ve egemenlik unsurlarını öğrenmemizi sağlar.
- Bir insan olarak doğuştan itibaren var olan haklarımızı bilmenin önemini ve birbirimize karşı olan sorumluluklarımızı kavramamızı sağlar.
- Vatandaşlık hak ve sorumluluklarımızı öğrenmemizi sağlar.
- Devletimize, milletimize ve bayrağımıza karşı sevgi, saygı ve güven duygusunu artırır.
- Atatürk ilke ve inkılaplarının öğrenilmesini ve korunmasını sağlar.
- Etkin ve sorumlu bir vatandaş olmamızı sağlar.
- Türk tarihini ve kültürünü öğrenmemize yardımcı olur.
- Ülkemizi ve dünyayı tanımamızı sağlar.
- Demokratik yaşam kurallarını öğrenmemizi sağlar.
- Vatanını ve milletini seven, vatanına karşı görevlerini yerine getiren vatandaşlar olmamıza yardımcı olur.
- Birlikte yaşama, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme duygularımızı geliştirir.
- Bilimin ve teknolojinin gelişmesinin insan hayatı üzerindeki etkilerini öğretir.
- Toplumsal yardımlaşma ve dayanışmanın önemini anlamamızı sağlar.
- Yaşadığımız çevrenin coğrafi özelliklerini tanımamızı, insanlar ve doğal çevre arasındaki ilişkileri anlamamızı sağlar.
- Yaşadığımız çevre ve dünyadaki çevresel sorunları öğrenmemizi sağlayarak bu sorunların çözümü konusunda duyarlılık oluşturur.
- Diğer ülkelerle olan ekonomik, kültürel ve sosyal ilişkilerimizi öğrenmemizi sağlar.

» Etkin Vatandaş

Aynı toprak üzerinde yaşayan ve aynı devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişilere **vatandaş** adı verilir.

Haklarını ve sorumluluklarını bilen, bunlara göre hareket eden kişiye **etkin vatandaş** denir.

Etkin vatandaş şunları yapar;

- Seçim zamanı geldiğinde oy kullanır.
- Vergisini düzenli olarak öder.
- Askerlik görevini yerine getirir.
- Kanunlara ve kurallara uyar.
- Sorumluluk bilinciyle hareket eder.
- Ülke yönetimine katkı sağlar.
- Ülke ekonomisine katkı sağlar.
- Haklarını bilir ve gerektiğinde kullanır.

Olayların Çok Boyutluluğu

Kazanım Ders Notu - 2

Olay

- Ortaya çıkan, meydana gelen, olup biten şey ya da duruma **olay** denir.
- Hayatımız boyunca her gün birçok olaya tanık oluruz. Bunlardan bazıları bizden kaynaklanır, bazıları bizim dışımızda gelişir.
- Toplumda yaşayan insanlar bir olaydan farklı şekilde etkilenebilirler. İnsanın yaşadığı bir olay, sadece kendisini değil; ailesini, akrabalarını, arkadaşlarını ve çevresinde bulunan hiç tanımadığı insanları da etkilemektedir.
- Günlük hayatta birçok olayla karşılaşırız. Bazı olayları da televizyon, gazete, dergi, internet gibi iletişim araçlarından öğreniriz.

Olayların Özellikleri

- Her olayın birden fazla nedeni ve sonucu olabilir.
- Her olay birden fazla olumlu ya da olumsuz sonuç doğurabilir.
- Toplumsal olaylar her zaman aynı sonucu doğurmaz. Toplumsal olayların farklı sonuçları olabilir.
- Olaylar insanları farklı şekillerde etkiler. Aynı olay herkesi aynı şekilde etkilemez.
- Olaylara sadece insanlar sebep olmaz. Hayvanlar, doğal çevre ya da iklimsel şartlar da olaylara sebep olabilir.

Olayların Çok Boyutluluğu

- Bir olayın birden fazla nedeni ve sonucu olabilmesine o **olayın çok boyutluluğu** denir.
- Çok boyutlu bir olayın doğrudan ve dolaylı nedenleri olabileceği gibi doğrudan ve dolaylı sonuçları da olabilir.
- Çok boyutlu bir olayın olumlu sonuçları olabileceği gibi olumsuz sonuçları da olabilir.

Çok boyutlu bir olaya örnek: Trafik kazası

Nedenleri;

- Sürücünün dikkatsiz, uykusuz, acemi olması ve cep telefonu ile ilgilenmesi vb.
- Yolcuların sürücünün dikkatini dağıtması
- Yolların çukurlar, çıkıntılar gibi nedenlerle bozuk olması
- Aracın fren sisteminin bozulması, lastiğinin patlaması
- Trafik lambası, trafik levhası vb. işaretçilerin eksik ya da bozuk olması

Sonuçları;

Doğrudan Sonuçları;

- Can kaybının, yaralanmaların meydana gelmesi
- Araçta maddi hasarın meydana gelmesi
- Kazadan kaynaklı olarak çevredeki diğer unsurların zarar görmesi

Dolaylı Sonuçları;

- Kazayı yaşayan kişilerin psikolojik sorunlar yaşaması
- Araba tamircilerinin aracı tamir ederek gelir elde etmesi

Hak ve Sorumluluklarımız

Kazanım Ders Notu - 3

» Bireyler, Gruplar ve Sosyalleşmek

- Toplumu oluşturan ve kendine has özellikleri olan insanların her birine **birey** denir.
- Görüşleri, amaçları, çıkarları bir olan kişiler bütününe **grup** denir.
- Yaşamımız boyunca içinde bulunduğumuz gruplara ailemiz, arkadaşlarımız ve akrabalarımız örnek olarak verilebilir.
- Aile, toplumun en küçük birimi olarak kabul edilmektedir.
- Bireyin içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olma sürecine **sosyalleşme** denir.
- Okula gittiğimizde arkadaşlarımızla selamlaşmak, onların hatırını sormak sosyalleşmeye örnektir.
- Sosyalleşen bireyler, kendi kararlarını kendisi alabilen kişiler hâline gelir.
- Bu da kişilere ortak hareket edebilme ve iş birliği yapabilme becerileri kazandırır.
- Toplumsal yarar sağlamak veya bir ürün üretmek amacıyla oluşturulmuş yapılara **kurum** adı verilir.
- Toplumda yaşayan bireyler, hizmet veren çeşitli kurumlar sayesinde ihtiyaçlarını karşılar.
- Aile, hem kurum hem de grup olarak kabul edilir.

» Rollerimiz, Haklarımız ve Sorumluluklarımız

- Rol:** İnsanların yer aldıkları gruplarda bazı görevleri vardır. Grup içinde üstlenilen bu görevlere **rol** adı verilir.
- Örnek:** Ailede çocuk, kardeş olmak sınıfta öğrenci olmak, müzik grubunda solist olmak vb.
- Bir insan aynı anda birden fazla role sahip olabilir. Çünkü insanlar içinde bulundukları gruplara göre farklı roller üstlenirler.
  - Rolümüz, içinde bulunduğumuz gruba veya kuruma göre değişebilir. Örneğin bir çocuk evde evlat, abi, kardeş ve çocuk rolünde olabilir.
- Hak:** Yasal veya toplumsal olarak bireylere tanınan yetki ve kazançlara denir.
- Örnek:** Eğitim ve öğrenim hakkı, sağlık hakkı, bir ailede yaşama hakkı vb.
- Toplum içinde yer aldığımız grup ve kurumlarda üstlendiğimiz rollere bağlı olarak çeşitli haklarımız vardır.
  - Birey olarak içinde bulunduğumuz toplum düzeni bize bazı haklar sağlar. Tıpkı içinde bulunduğumuz grup ve kurumların bize çeşitli haklar sağlaması gibi.
  - Diğer yandan her insanın sahip olduğu temel hak ve özgürlükler de vardır.
  - Bunlar; yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, eğitim ve öğrenim hakkı, sağlık hakkı, din ve vicdan özgürlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü vb. dir.
  - İnsan hakları dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez özelliklere sahiptir. Bu nedenle bu haklar hiçbir şekilde insanın elinden alınamaz.

Sorumluluk: Bireyin yaptığı davranışların sonuçlarını üstlenmesidir.

Örnek: Trafikte kurallara uymak, odamızı toplamak, elimizdeki çöpü çöp kovasına atmak vb.

- Herkesin, içinde bulunduğu gruba ve kuruma göre çeşitli sorumlulukları vardır.
- Bir öğrencinin kendisine, ailesine, okuluna ve topluma karşı sorumlulukları vardır.
- Öğretmenin derse hazırlıklı gelmesi, öğrencinin ödevini yapması, hizmetlinin okulu temizlemesi sorumluluk örneğidir.
- İçinde bulunduğumuz gruplara ve kurumlara karşı sorumluluklarımızı yerine getirdiğimizde mutlu, sevilen ve saygı duyulan bir birey oluruz.

Çocuk Hakları

Kazanım Ders Notu - 4

» Çocuk Hakları

- Dünya üzerindeki bütün çocukların doğuştan sahip olduğu haklara **çocuk hakları** denir.
- Dünyadaki çocukların haklarını korumak ve güvence altına almak için 1989 yılında Birleşmiş Milletler tarafından **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme** kabul edilmiştir.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi ülkemizde 1990 yılında imzalanarak yürürlüğe girmiştir.
- Kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye göre **18 yaşına kadar** herkes çocuk sayılır.
- Yaşama hakkı büyüklerin olduğu gibi çocukların da en önemli hakkıdır. Çocuklar düşüncelerini özgürce açıklama hakkına sahiptir.
- Çocuk haklarının korunması için **Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)** kurulmuştur.
- Ülkemizde Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin uygulanması ve takibinden **Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı** ve ona bağlı olarak çalışan Çocuk hizmetleri Genel Müdürlüğü sorumludur.
- Tüm çocukların gelişmeleri ve korunmaları için, mutlu bir aile ortamında, sağlıklı bir çevrede, fiziksel ve zihinsel gelişmelerini sağlayacak imkânlara sahip olmaları gerekir. Bunu sağlamak hem devletlerin hem de ailelerin görevidir.

» Çocuk Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye göre;

- Her birey on sekiz yaşına kadar çocuk olarak kabul edilir ve vazgeçilmez haklara sahiptir.
- Yaşamak, her çocuğun temel hakkıdır ve herkesin ilk görevi çocukların yaşamını korumaktır.
- Her çocuğun ailesiyle birlikte yaşama hakkı vardır.
- Her çocuk, görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına sahiptir.
- Engelli çocukların özel olarak korunma ve saygı görme hakkı vardır.
- Her çocuğun sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı vardır.
- Her çocuğun eğitim hakkı vardır. İlköğretim parasız ve tüm çocuklar için zorunludur.
- Çocukların okula gitme, oyun oynama hakkı vardır.
- Çocuklar yetişkinler gibi bir işte çalıştırılmazlar.

Duyarlı bireyler ve vatandaşlar olarak çocuk haklarına saygı göstermeli ve çocuk haklarının ihlal edildiği durumlarda sorumlu davranarak vatandaşlık görevimizi yerine getirmeliyiz.

Çocuk İhmali: Bir çocuğun barınma, yiyecek, içecek, eğitim, denetim, tıbbi bakım, entelektüel gelişim, duygusal gelişim vb. alanlarda gerekli olan ihtiyaçlarının karşılanmaması, yaşına uygun bakımın verilmemesidir.

Çocuk İstismarı: Çocuğun yanlış ve kötü bir davranışa maruz kalmasıdır.

Çocuk hakları ihlallerine örnek olarak;

- Çocukların küçük yaşta çalıştırılması
- Çocukların istismar ve ihmal edilmesi
- Çocukların şiddete maruz kalmaları
- Çocukların eğitim haklarının engellenmesi
- Çocukların anne şefkatinden mahrum bırakılması vb.

5.SINIF 2.ÜNİTE DERS NOTLARI

» Tarih Çağları ve Mezopotamya uygarlıkları

- **Yüzyıl (Asır):** Yüzyıllık zaman dilimine denir.
- **Milad:** Başlangıç anlamına gelir. Hz. İsa'nın doğumunu da ifade eder. Takvimde "0" olarak kabul edilir.
- **Çağ:** Benzer sosyal ve siyasal olayların yaşandığı dönemlere denir.
- **Tarih çağları;** İlk Çağ, Orta Çağ, Yeni Çağ ve Yakın Çağ olmak üzere dörde ayrılmıştır.
- **Mezopotamya:** Yunancada iki nehir arası anlamına gelir. Fırat ile Dicle nehirleri arasında kalan bölgeye denir. Tarih boyunca Mezopotamya'da birçok devlet kurulmuştur.

» Sümerler

- Şehir devletleri halinde yaşamışlardır.
- Ülke "patesi" adı verilen krallar tarafından yönetilmiştir.
- Yazıyı icat etmişler ve ilk yazılı kanunları yapmışlardır.
- Yazının icadı tarihin ve İlk Çağ'ın başlangıcıdır.
- Tekerleği icat ederek ulaşımı kolaylaştırmışlardır.
- Ziggurat adı verilen tapınakları yapmışlar, bu tapınakları ibadet dışın-
da; depo, okul ve rasathane olarak da kullanmışlardır.
- Ay takvimini icat etmişlerdir.
- Gılgamış ve Yaradılış Destanları Sümerlere aittir.

Sümerlerin;

- Gözlemevi kurmaları
- Gökyüzünü incelemeleri
- Ay takvimini icat etmeleri

astronomi bilimi ile uğraştıklarının göstergesidir.

» Babiller

- Başkentleri Babil'dir.
- Merkeziyetçi bir krallıkla yönetilmişlerdir.
- En ünlü kralları Hammurabi'dir.
- Kral Hammurabi tarafından hazırlanan Ham-
murabi Kanunları tarihteki ilk anayasa olarak
da kabul edilmektedir.
- Hammurabi Kanunları kısasa kısas esasına
dayandığı için çok serttir.

Kısasa kısas: Bir suçluyu, başkasına yaptığı
kötülüğü kendisine aynı biçimde uygulayarak
cezalandırmadır.

- Babil'in Asma Bahçeleri ve Babil Kulesi, Ba-
billere ait en önemli eserlerdir. Ancak günü-
müze kadar gelememişlerdir.

» Asurlar

- Başkentleri Ninova'dır.
- En önemli hükümdarları Asurbanipal'dır.
- Ticaretle uğraşmışlar ve büyük bir ticaret
imparatorluğu kurmuşlardır.
- Ticaret için geldikleri Anadolu'ya yazıyı
getirmişler ve Anadolu'nun tarih çağları-
na girmesini sağlamışlardır.
- Karum adı verilen ticaret merkezleri kur-
muşlardır.

Karum: Asurlular zamanında Anadolu'da
kurulan küçük pazar yerlerine verilen ad.

- Kayseri Kültepe'de Asurlulara ait kil tab-
letler bulunmuştur.

Asurlular;

- İlk kütüphaneyi kurdular.
- İlk arşivcilik faaliyetlerini başlattılar.

Uygarlıkları Öğreniyorum

Kazanım Ders Notu - 5

» Anadolu Uygarlıkları

» Hititler

- Orta Anadolu'da Kızılırmak çevresinde kurulmuşlardır.
- Merkezi krallıkla yönetildiler.
- Başkentleri **Hattuşaş'tır** (Boğazköy, Çorum).
- Pankuş adı verilen soylulardan oluşan bir meclisleri vardır.
- Tavananna adı verilen kraliçeleri devlet yönetiminde etkili olmuştur.
- Dinleri çok tanrıdır. O nedenle Hitit ülkesi "Bin Tanrı İli" olarak adlandırılmıştır.
- Tanrıya hesap vermek için yazdıkları "**anal**" adı verilen yıllıklarla tarafsız ve objektif tarih yazıcılığını başlatmışlardır.
- Mısırlılarla imzaladıkları **Kadeş Antlaşması** tarihteki ilk yazılı antlaşmadır (MÖ 1280).
- İvriz ve Yazılıkaya Kabartmaları Hititlere aittir.
- Birçok mimari ve sanat eserleri günümüze kadar ulaşmıştır.
- Su ihtiyacını karşılamak için taştan yaptıkları barajlar günümüze kadar ulaşmıştır.

» Urartular

- Doğu Anadolu'da kurulmuşlardır.
- Başkentleri eski adıyla **Tuşpa** olan Van'dır.
- Tarım ve hayvancılık ile uğraşmışlardır.
- Tarımı geliştirmek için barajlar ve "**şamran**" adı verilen sulama kanalları yapmışlardır.
- Maden işlemeciliği, taş işçiliği ve kale yapımında ustalaşmışlardır. Van Kalesi bunlardan biridir.
- Ölümden sonraki hayata inandıkları için ölülerini oda biçiminde yaptıkları mezarlara gömmüşler ve içine eşyalar koymuşlardır. Bu durum Urartularda ahiret inancının olduğunu gösterir.
- Madenleri işleyerek maden işlemeciliğinde gelişmişlerdir.

» Frigler

- Ankara-Eskişehir civarında kurulmuşlardır.
- Başkentleri **Gordion**'dur (Polatlı, Ankara).
- Merkezi krallıkla yönetilmişlerdir.
- En ünlü kralları efsanelere konu olan Midas'tır.
- En önemli geçim kaynakları tarım ve hayvancılık olduğu için bu faaliyetlere çok önem vermişler, saban kıranı ve öküz keseni ölüm cezası ile cezalandırmışlardır.
- Kıbele adındaki bereket tanrıçaları vardır.
- Fibula adı verilen çengelli iğneleri meşhurdur (Madencilik).
- Tümülüs adı verilen mezarlara ölen kişileri eşyalarıyla gömmüşlerdir (Ahiret inancı).
- Tapates adı verilen kilimleri ile ünlüdürler (Dokumacılık).
- Mozaiği mimaride ilk kez Frigler kullanmıştır.

» İyonlar

- Ege Denizi kıyısında yer alan şehirlerde (**Efes, Milet, Foça, Didim, İzmir**) kurulmuşlardır.
- Şehir devletleri halinde yaşamışlardır. Siyasi birlikleri yoktur.
- Deniz ticaretinde** ilerleyerek zenginleştiler.
- Bu zenginlik sayesinde bilime ve sanata değer verdiler. Bu durum özgür düşünce ortamının gelişmesini sağladı.
- Tarihte Heredot, matematikte Pisagor, felsefede Tales, edebiyatta Homeros, tıpta Hipokrat o dönemde yetişmiş ünlü bilim insanlarıdır.
- Artemis Tapınağı, Celsus (Selsus) Kütüphanesi ve Efes Antik Tiyatrosu, İyonlardan günümüze kalan önemli eserlerdir.

» Lidyalılar

- Ege Bölgesi'nde Menderes ve Gediz nehirleri çevresinde kurulmuşlardır.
- Başkentleri Manisa'nın Salihli ilçesi yakınlarında bulunan **Sard**'dır.
- Toprakları tarım ve hayvancılığa elverişlidir.
- Ticari faaliyetler için Efes'ten Mezopotamya'ya kadar uzanan **Kral Yolu**'nu yaptılar.
- Kral Yolu, doğu ile batı arasında kültürel etki-leşim sağlamıştır.
- Parayı icat ederek** ticarete takas usulüne son vermişlerdir.
- Orduları paralı askerlerden oluştuğu için uzun süre yaşayamamışlardır.

Ülkemizin Güzellikleri

Kazanım Ders Notu - 6

» Ülkemizdeki Güzellikler

■ Ülkemiz ilk çağlardan beri yerleşim yeri olarak kullanılmış ve ülkemiz toprakları üzerinde birçok uygarlık kurulmuştur.

Bunda; ■ Uygun bir iklime sahip olması, ■ Su kaynaklarının bol olması, ■ Topraklarının verimli olması, ■ Göç ve ticaret yolları üzerinde olması etkili olmuştur.

■ Ülkemiz hem doğal güzellikler hem de tarihi eserler bakımından oldukça zengindir.

» Doğal Varlıklar

Zaman içinde çeşitli doğa olayları sonucu meydana gelen unsurlara denir.

Örnek: • Göl • Orman • Deniz • Akarsu • Ova • Dağ • Plato • Mağara

Ülkemizdeki Doğal Varlıklardan Bazıları

■ Ihlara Vadisi	– Aksaray
■ Damlataş Mağarası	– Antalya
■ Pamukkale Travertenleri	– Denizli
■ Manavgat Şelalesi	– Antalya
■ Saklıkent Kanyonu	– Muğla
■ Kelebekler Vadisi	– Muğla
■ Manyas Kuş Cenneti	– Balıkesir
■ Abant Gölü	– Bolu
■ Yedigöller Milli Parkı	– Bolu
■ Peri Bacaları	– Nevşehir
■ İnsuyu Mağarası	– Burdur
■ Cennet-Cehennem Mağarası	– Mersin
■ Uzungöl	– Trabzon
■ Ayder Yaylası	– Rize
■ Ölüdeniz	– Fethiye (Muğla)

» Tarihi Eserler

Geçmiş uygarlıklar tarafından yapılan eski kalıntı veya yapılara verilen genel addır.

Örnek: • Para • Saray • Medrese • Cami • Türbe • Antik kent • Heykel

Ülkemizdeki Tarihi Eserlerden Bazıları

■ Sultan Ahmet Camii	- İstanbul
■ Topkapı Sarayı	– İstanbul
■ Selimiye Cami	– Edirne
■ Yeşil Türbe	– Bursa
■ Efes Antik Kenti	– İzmir
■ Nemrut Harabeleri	– Adıyaman
■ Artemis Tapınağı	– İzmir
■ Sümela Manastırı	– Trabzon
■ Aspendos Tiyatrosu	– Antalya
■ Apollon Tapınağı	– Aydın
■ Troya Antik Kenti	– Çanakkale
■ Balıklı Göl	– Şanlıurfa
■ Zeugma Antik Kenti	– Gaziantep
■ Ani Harabeleri	– Kars
■ Safranbolu Evleri	– Kastamonu
■ Çatalhöyük	– Konya

Zengin Kültürümüz

Kazanım Ders Notu - 7

» Kültürümüz

- Bir toplumun tarih boyunca ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi özelliklerin hepsine **kültür** denir.
- Binlerce yıllık geçmişe sahip olması ve birçok medeniyete ev sahipliği yapması nedeniyle ülkemizde kültürel özellikler çeşitlilik göstermektedir.

Ülkemizdeki bazı önemli kültürel unsurlar

- Bayramlar
- Düğünler
- Yemekler
- El sanatları
- Halk oyunları
- Kıyafetler
- Tarihi evler
- Türküler
- Kültür toplumlara özgüdür, bu nedenle her toplumun kültürü bir diğerinden farklıdır.
- Kültür sürekli ancak zamanla değişikliklere uğrayabilir.
- Ülkeden ülkeye kültürel farklılıklar olduğu gibi yöreden yöreye de kültür farklılığı olabilir.
- Bölgeden bölgeye kültürel farklılığın olmasında coğrafi konum, alınan eğitim, yüzey şekilleri, gelenek ve görenekler, iklim ve bitki örtüsü gibi nedenler etkilidir.

» Kültürümüzü Oluşturan Unsurlar

Yöresel Lezzetlerimiz

■ Çağ Kebabı – Erzurum	■ Tantuni – Mersin
■ Manti - Kayseri	■ Künefe – Hatay
■ Pişmaniye - İzmit	■ Leblebi - Çorum
■ Höşmerim - Balıkesir	■ Baklava - Gaziantep
■ İnegöl Köfte - Bursa	■ Kaymak - Afyon
■ İskender Kebab - Bursa	■ Otlu Peynir – Van
■ Dondurma - Kahramanmaraş	■ Şalgam - Adana

El Sanatlarımız

■ Nevşehir	– Çömlekçilik
■ Afyon	– Mermercilik
■ Gaziantep	– Bakırcılık
■ Adıyaman	– Kilimcilik
■ Siirt	– Battaniyecilik
■ Isparta	– Halıcılık
■ Kayseri	– Halıcılık
■ Kütahya	– Çinicilik, Porselen

Halk Oyunlarımız

Halk oyunları insanların sosyalleşmesine, kendilerini toplum içinde ifade etmesine, millî birlik ve beraberliklerinin kuvvetlenmesine önemli katkılar sağlar.

■ Ege’de zeybek	■ Karadeniz’de horon
■ Güneydoğu’da halay	■ Trakya’da hora
■ Ankara’da misket	■ Artvin’de atabarı
■ Edirne’de karşılama	■ Erzurum’da bar

Bayramlarımız

Dini Bayramlar;

- Ramazan Bayramı
- Kurban Bayramı

Millî Bayramlar;

- 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı
- 19 Mayıs Atatürk’ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı
- 30 Ağustos Zafer Bayramı
- 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı
- 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü

- Düğünler, geçmişten günümüze yüzyıllar boyunca süregelen geleneklerimizin yaşatıldığı önemli değerlerimizdendir.
- Düğünler ülkemizin her yerinde büyük coşku ve mutlulukla yapılır.
- Türkü, Türk’e ait olan anlamına gelen kültürel unsurlarımızdan bir tanesidir.
- Türkülerimiz mutluluklarını, hüznlerini bir arada yaşayan milletimizin ortak sesidir.
- Ülkemizin her köşesinde tarih kokan ve estetik açıdan görsel zenginlik sunan tarihi evlerimiz vardır.
- Tarihi Safranbolu ve Beypazarı evleri tarihin gözler önüne serildiği adeta bir açık hava müzesidir.
- Düğünlerimiz, kına gecelerimiz, askere uğurlamalarımız gibi unsurlar da kültürümüzün önemli unsurlarındandır.

Kültürümüzü Tanıyalım

Kazanım Ders Notu - 8

Kültürümüzü Tanıyalım

- İnsanların bir arada yaşamasını sağlayan temel etkenlerden biri de kültürel unsurlardır.
- İnançlarımız, ortak değerlerimiz, bayrak ve vatan sevgimiz, bayramlarımız kültürümüzü zenginleştirmekte ve millî birliğimizi güçlendirmektedir. Kültürel unsurlar milletin kaynaşmasını, dayanışmasını, birlik ve beraberlik içinde yaşamasını sağladığı için önemlidir.
- Dinî, millî veya mevsimlik bayramlarımız bir arada yaşamamıza katkı sağlayan kültürel öğelere örnektir.
- Bayramlar, toplumu oluşturan bireylerin ortak duygu ve düşüncelerle hareket etmesini sağlar.
- Birlik ve beraberliğimiz, sevgi ve saygı duyguları bayramlarda güçlenir.

Millî Bayramlarımız

■ 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı	■ 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı
■ 15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü	■ 30 Ağustos Zafer Bayramı
■ 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı	

- Nevruz, her yıl 21 Mart tarihinde mevsimlik kutlanan bir bayramımızdır. Nevruz Bayramı, “baharın müjdecisi” olarak bilinir. Nevruz “yeni gün” anlamına gelir.
- Nevruz'un Anadolu'da ve Orta Asya'da köklü ve zengin bir kültürel geçmişi bulunmaktadır. İnsanlarımız bu bayramda birlik ve beraberlik içinde hareket ederler.
- Hıdırellez, her yıl 6 Mayıs tarihinde kutlanan mevsimlik bir bayramımızdır. İnsanlar bu bayramı kutlamak için bir araya gelir, oyunlar oynar, yemekler yer ve sohbet ederler.
- Kız isteme, nişan ve düğün törenleri bizleri bir araya getiren kültürel unsurlardır. Ülkemizin çeşitli yörelerinde bu törenlerde farklı uygulamalar görülsede tüm törenler ortak bir duygu ile gerçekleştirilir. İnsanlar birbirleriyle kaynaşma imkânı bulur.
- Askerlik, kutsal bir vatan görevidir. Ülkemizde, yirmi yaşına giren her erkek askere gitmekle yükümlüdür. Bu yüzden askere gidecek gençlere, asker uğurlama törenleri yapılır.
- Ülkemizin farklı yörelerinde düzenlenen şenlikler ve festivaller de insanların birlikte yaşamasını sağlayan kültürel unsurlardandır.

Geçmişten Günümüze Kültürümüz

Kazanım Ders Notu - 9

» Kültürümüzdeki Süreklilik ve Değişimler

- Günlük yaşamdaki kültürümüze ait unsurlar geçmişten günümüze gelişim ve etkileşim içerisinde. Bazen biz kültürümüzle başka ülkeleri etkilerken bazen de başka milletlerin kültürü bizim kültürümüze yerleşebilmektedir.

Kültürel değişim: Kültürel unsurların zamanla değişime uğramasıdır.

Kültürel süreklilik: Kültürel unsurların zaman içinde değişime uğramadan önemini korumasıdır.

Kültürel Etkileşim: Farklı milletlerin kültürel olarak birbirinden etkilenmeleridir.

- İnternetin gelişmesi ve yaygınlaşması ile sosyal medyanın devreye girmesi, dilimize birçok yabancı kelimenin girmesine neden olmuştur. Günlük yaşamda bazı insanlar Türkçe ve yabancı kelimeleri aynı cümle içinde kullanabilmektedir. Bu durum, dilimizin özünü kaybetmesine ve gelecek nesillere yanlış aktarılmasına neden olabilmektedir.
- Kültür, geçmişten günümüze aktarılırken zaman içinde değişimlere uğrayabilir. Bazı kültürel unsurlar, zaman içinde yerini yepyeni değerlere bırakabilir. Örneğin geçmişte insanlar sadece haftanın belirli günlerinde kurulan mahalle pazarlarından alışveriş yaparlardı. Günümüzde ise alışveriş yapmak için her zaman açık olan çarşılarla ve alışveriş merkezlerine de gidilebilmektedir.
- Kültürün, değişime uğramasının birçok sebebi vardır. Televizyon, internet, akıllı telefon gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması insanlar arasındaki kültürel etkileşimi hızlandırmakta, bu da kültürel unsurların zamanla değişmesine neden olmaktadır.

Geçmişten Günümüze Gündelik Hayatımızdaki Kültürel Unsurların Değişimi ve Sürekliliğine Örnekler

- **Halk oyunları** – Eskiden zeybek, halay, horon, karşılama vb. oyunlar oynanırdı. Günümüzde bunlara modern danslar da eklendi.
- **Gelenekler** – Eskiden bayramlarda aile büyükleri ziyaret edilir ve bayramlaşıldı. Günümüzde telefonda konuşarak veya kısa mesaj yollayarak da bayramlaşma yapıyor.
- **Düğünler** – Eskiden evlerin önünde 2-3 gün süren düğünler yapılırdı. Günümüzde düğün salonlarında yaklaşık 3-4 saat süren düğünler yapılıyor.
- **Mimari yapı** - Eskiden ahşap, taş veya kerpiçten genelde iki veya üç katlı evler yapılırdı. Günümüzde çok katlı betonarme evler yapılmaktadır.
- **El sanatları** – Eskiden bakırcılık, kalaycılık, semercilik, sepetçilik, çinicilik, yazmacılık vb. el sanatları yapılırdı. Günümüzde bu sanatlar daha çok hobi amaçlı yapılmaktadır.

5.SINIF 3.ÜNİTE DERS NOTLARI

Haritayı Tanıyorum

Kazanım Ders Notu - 10

» Haritanın Dili

- İnsanlar, üzerinde yaşadıkları yeryüzünü merak etmişler ve yeryüzünden daha iyi yararlanmak için onu kağıt üzerine aktarmak istemişlerdir. Bu durum haritaların ortaya çıkmasını sağlamıştır.
- Ancak geniş alanların kâğıt üzerine aktarılması zor olduğundan yeryüzünü küçültürek kağıda aktarma yoluna gitmişlerdir. Bunu da ölçek sayesinde başarabilmişlerdir.
- Yeryüzünün tamamının ya da bir bölümünün, kuş bakışı görünüşünün belli bir ölçeğe göre küçültülerek kâğıt üzerine aktarılmasına **harita** denir.

Bir çizimin harita olabilmesi için;

- Kuş bakışı çizilmiş olması
- Ölçek kullanılması
- Düzlem üzerine aktarılması gerekir.
- Ölçek kullanılmayan kabataslak çizimlere **kroki** denir.
- Haritalarda kullanılan küçültme oranına **ölçek** denir. Yani yeryüzündeki gerçek alanın kâğıt üzerine aktarılırken ne kadar küçültüldüğüdür.
- Haritaların nasıl çizildiği kadar ne amaçla çizildiği de önemlidir. Çünkü haritaların da bir dili vardır ve haritalara bakarak çeşitli konular hakkında bilgi ediniz.
- Haritalarda özel işaretler kullanılır. İşaretlerin ne anlama geldiği **harita işaretleri (lejant)** adı verilen bölümde gösterilir.

Örneğin;

- Yer şekillerinin gösterildiği haritalara fiziki haritalar
- İl ya da ülke sınırlarının gösterildiği haritalara siyasi haritalar
- Ekonomik etkinliklerin gösterildiği haritalara da genel olarak beşerî ve ekonomik haritalar denir.

» Yer Şekillerini Tanıyalım

- Yükselti basamaklarına göre yeryüzü şekillerinin dağılışını gösteren haritalara **fiziki harita** denir.
- Fiziki haritalarda deniz seviyesi “0 (sıfır)” olarak kabul edilir. Deniz seviyesine yakın yerler yeşil rengin tonlarıyla gösterilirken yükselti arttıkça sarı ve kahverenginin tonları kullanılır.
- Deniz, akarsu ve göller ise mavi renkte gösterilir.
- Fiziki haritalarda renkler, yer şekillerinin deniz seviyesinden ne kadar yüksekte olduğunu gösterir. Yani yeşil renk ormanları değil deniz seviyesine yakın yerleri gösterir.

Fiziki haritalarda gösterilen bazı yeryüzü şekilleri şunlardır;

Dağ: Çevresine göre yüksekte kalan yer şeklidir. Bulunduğu yerde tek başına olanlara dağ, birbiri ardınca sıralananlara sıradağ denir. Fiziki haritalarda dağlar kahverengi renk ile gösterilir.

Plato: Akarsular tarafından derince yarılmış ve çevresine göre yüksekte kalmış geniş düzlüklerdir. İç Anadolu'daki Bozok Platosu gibi. Fiziki haritalarda platolar genellikle sarı renkle gösterilir.

Ova: Çevresine göre alçakta kalmış düzlüklerdir. Kıyı ovalar alçak olduğu için yeşil renkle, iç kesimlerdeki ovalar biraz da yüksek olduğu için sarı renkle gösterilirler.

Vadi: Bir akarsuyun yatağını yüzeye doğru aşındırarak oluşturduğu V biçimindeki yeryüzü şeklidir. İç Anadolu Bölgesi'ndeki İhlara Vadisi gibi.

Akarsu: Yağmur, eriyen kar suları ya da kaynak suyuyla beslenen, belirli bir yatak boyunca sürekli veya zaman zaman akan sudur. Kızılırmak, Yeşilırmak gibi.

Göl: Karalar içindeki çukurluklarda biriken durgun su kütleleridir. Tuz Gölü, Van Gölü gibi.

Tepe: Yüksekliği 500 metreyi geçmeyen yükseltilerdir.

Körfez: Denizin karaya doğru giren büyük ve geniş girintilerine denir. İskenderun Körfezi gibi.

Koy: Denizin karaya doğru giren küçük ve dar girintilerine denir. Bademli Koyu gibi.

Ada: Dört tarafı suyla çevrili olan kara parçasıdır. Kıbrıs Adası gibi.

Yarımada: Üç tarafı sularla çevrili olan kara parçasıdır. Datça Yarımadası gibi.

Delta ovası: Bir ırmağın denize yaklaştığı yerde çatallanarak oluşturduğu üçgen biçimindeki ovadır. Çukurova bir delta ovasıdır.

İklim ve Yaşamım

Kazanım Ders Notu - 11

» İklimin Yaşamımıza Etkileri

İklim: Bir yerde görülen hava olaylarının (sıcaklık ve yağış) uzun yıllar boyunca gösterdiği ortalama durumdur.

- “Akdeniz Bölgesi’nde yaz mevsimi sıcak ve kurak geçer.” dediğimizde iklimsel bir durumu ifade etmiş oluruz.

Klimatoloji (iklim bilimi): Yeryüzünde görülen iklim tiplerini, iklimlerin özelliklerini ve insan yaşamına etkilerini inceleyen bilim dalıdır.

Hava Durumu: Bir yerde görülen hava olaylarında kısa süreli meydana gelen değişikliklerdir. Hava durumu kısa süreli hava olaylarını yansıtır.

- “Bugün yağış bekleniyor. Hafta sonu soğuk geçecek.” dediğimizde hava durumunu belirtmiş oluruz.

Yurdumuzda çeşitli iklimler görülmektedir. Bunda;

- Ülkemizin üç tarafının denizlerle çevrili olması
- Yükseltisinin batıdan doğuya artması
- Yeryüzü şekillerinin farklı olması gibi faktörler etkili olmuştur.

İklim, yaşantımızı belirleyen önemli bir etkidir. Çünkü iklim;

■ Tarım ürünü çeşitliliğini,	■ Doğal bitki örtüsünü,
■ Hayvancılık faaliyetlerini,	■ İnsanların ten (deri) renklerini,
■ İnsanların yemek kültürünü,	■ Ekonomik faaliyetleri,
■ Su kaynaklarının durumunu,	■ Evlerin şekil ve malzemelerini,
■ Yerleşmeyi ve nüfusun dağılışını,	■ Turizm etkinliklerini vb. etkiler.

» Ülkemizde Görülen İklimler

Ülkemizde üç iklim tipi görülmektedir. Bunlar karasal iklim, Akdeniz iklimi ve Karadeniz iklimidir.

KARASAL İKLİM

- Ülkemizde en yaygın görülen iklim çeşididir.
- Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlı geçer.
- Yağışlar en çok ilkbaharda, en az ise yaz aylarında görülür.
- Bitki örtüsü, ilkbahar yağışlarıyla yeşeren yazın ise kuruyan otlardan oluşan bozkırlardır.
- Doğu, Güneydoğu, İç Anadolu bölgeleri ile Marmara’nın iç kesimlerinde etkili olmaktadır.
- Buğday, arpa, mercimek, nohut, şeker pancarı, elma, üzüm, haşhaş gibi tarım ürünleri yetiştirilir.

KARADENİZ İKLİMİ

- Yazları serin, kışları ılık, her mevsim yağışlı geçer.
- Her mevsim yağışlı olmakla birlikte yağışlar en çok sonbaharda, en az ilkbaharda görülür.
- Yağışlar fazla olduğu için bitki örtüsü ormandır.
- Karadeniz kıyıları ile Marmara’nın kuzey kesimlerinde görülür.
- Her mevsim bol yağış isteyen çay, fındık, mısır ve kivi gibi tarım ürünleri yetiştirilir.

AKDENİZ İKLİMİ

- Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlıdır.
- En fazla yağışı kışın, en az yağışı yazın alır.
- Bitki örtüsü çalı ve kısa boylu ağaçlardan oluşan makilerdir.
- Akdeniz ve Ege kıyılarıyla Marmara’nın güney kısmında ve Güneydoğu’nun batısında görülür.
- Turunçgiller, muz, zeytin, susam, pamuk, üzüm, incir, tütün vb. tarım ürünleri yetiştirilir.
- Don olaylarına ve kar yağışlarına çok az rastlanır. Güneşlenme süresi fazladır.
- Güneşli gün sayısının fazla olması ve kışların ılık geçmesi nedeniyle seracılık yaygındır.

Nerede Yaşanır?

Kazanım Ders Notu - 12

» Nüfusun Dağılışını Etkileyen Unsurlar

Geçmişten beri insanlar yiyecek ve su ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, kendilerini güvende hissedebilecekleri yerlere yerleşmeyi tercih etmişlerdir.

İnsanların yerleşim yeri olarak tercih ettikleri yerleri doğal ve beşeri faktörler belirlemektedir.

Doğal Faktör: Doğal olarak gerçekleşen, kendiliğinden oluşan faktörlerdir.

Beşeri Faktör: Doğal olmayan, insan eliyle gerçekleştirilen faktörlerdir.

Yerleşmeyi Etkileyen Doğal Faktörler

- İklim özellikleri
- Yer şekilleri
- Bitki örtüsü
- Yer altı kaynakları
- Su kaynakları
- Toprak yapısı

Yerleşmeyi Etkileyen Beşeri Faktörler

- Tarım
- Sanayi
- Ticaret
- Turizm
- Ulaşım
- Madencilik
- Sosyal ve kültürel etkenler
- Hayvancılık

Nüfusun dağılışında birden fazla faktör etkili olabilmektedir. Nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerin bir yerin nüfusunu artırabileceği gibi azaltabileceğini de unutmamak gerekir.

Örneğin; yer şekillerinin düz olduğu Adana'da nüfus yoğunken yer şekillerinin dağlık olduğu Hakkari'de nüfus seyrek.

» Yerleşme Açısından Coğrafi Bölgelerimizin Özellikleri

Karadeniz Bölgesi

- Dağlar denize paralel uzanır.
- Her mevsim yağışlı, ılıman bir iklimi vardır.
- Bitki örtüsü ormandır.
- Ülkemizin en fazla yağış alan bölgesidir.
- Ülkemizde ormanların en fazla olduğu bölgedir.
- En fazla heyelan olan bölgedir. Bunun temel nedeni yağışların fazla, bölgenin dağlık olmasıdır.
- Kırsal nüfusun en fazla olduğu bölgemizdir.
- Bölge çay, fındık ve kenevir üretiminde Türkiye'de birinci sıradadır.
- Ülkemizde balıkçılığın en yaygın olduğu bölgedir.
- Ülkemizde taş kömürünün tamamı, bakırın yarısı bu bölgeden sağlanır.

Marmara Bölgesi

- Ortalama yükseltisi en az olan bölgemizdir.
- Nüfus yoğunluğu en fazla olan coğrafi bölgemizdir.
- Ayçiçeği, şeftali, kestane ve pirinç üretiminde ilk sıradadır.
- Sanayinin en çok geliştiği ve sanayide çalışan nüfusun en çok olduğu bölgedir. Bu nedenle en çok göç alan bölgedir.
- Ticaretin en çok geliştiği bölgedir.
- Enerji üretiminin en az, buna karşın tüketiminin en fazla olduğu bölgedir.
- Kümes hayvancılığı ve ipek böcekçiliğinde ilk sırada yer alır.
- En fazla turist çeken ve turizm gelirleri en fazla olan bölgemizdir.
- Ulaşım ağı ve çeşitliliği bakımından en çok gelişen bölgemizdir.
- Sosyal ve kültürel faktörler açısından çeşitliliğin olduğu bir bölgedir.

Ege Bölgesi

- Ege Bölgesi'nde dağlar denize dik uzanır. Bu nedenle kıyılar çok girintili ve çıkıntılıdır.
- Zeytin, üzüm, haşhaş, tütün, incir üretiminde birinci sıradadır. Baş harfleri ZÜHTİ olarak kodlanabilir.
- Seracılıkta Akdeniz Bölgesi'nden sonra ikinci sıradadır.
- Çinicilik ve halıcılık gelişmiştir.
- Bölge, yer altı kaynakları yönünden zengindir.
- Türkiye'de linyitin en çok çıkarıldığı bölgedir.
- Marmara Bölgesi'nden sonra sanayinin en çok geliştiği bölgedir.
- Doğal ve tarihi güzellikleri sebebiyle kültür, yaz, deniz turizmi bu bölgede oldukça gelişmiştir.

Nerede Yaşanır?

Kazanım Ders Notu - 12

» Yerleşme Açısından Coğrafi Bölgelerimizin Özellikleri

Akdeniz Bölgesi

- Dağlar kıyından hemen sonra başladığı için nüfus daha çok kıyılarda toplanmıştır.
- Bölgede Akdeniz iklimi etkili olduğu için tarımsal çeşitlilik fazladır.
- Adana'da bulunan ve Türkiye'nin en verimli ovalarından olan Çukurova sayesinde tarım ve buna bağlı sanayi gelişmiştir.
- Akdeniz ikliminin etkisiyle Antalya başta olmak üzere kıyı kesimlerde yaz (Deniz) turizmi oldukça gelişmiştir.
- İkliminin etkisiyle güneşli gün sayısı fazla olduğu için seracılık yaygındır.
- Seracılığın en çok yapıldığı bölgedir.
- Kıl keçisinin en çok beslendiği bölgedir.
- Muz üretiminin yapıldığı tek bölgedir.
- Kış mevsiminin en ılık geçtiği bölgedir.
- Doğal bitki örtüsü makidir.
- Bölge yer fıstığı, muz, gül, mısır, soya fasulyesi, turuncgiller ve sebze üretiminde birinci sıradadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi

- Bölgede karasal iklim hakimdir. Kuraklık oldukça fazladır.
- Bölgede geniş ova ve platolar bulunur.
- Yerleşimler genelde akarsu kenarlarında ve yağışın fazla olduğu dağ eteklerinde kurulmuştur.
- Gelişen sanayisi ile Gaziantep ve Diyarbakır bölgenin en kalabalık illerindendir.
- Yurdumuzun yüz ölçümü bakımından en küçük bölgesidir.
- Orman oranı en az olan bölgemizdir.
- Pamuk, Antep fıstığı, mercimek ve karpuz üretiminde ilk sırada yer alır.
- Ülkemizde çıkarılan petrolün tamamına yakını bu bölgeden sağlanır.
- Türkiye'nin en büyük baraj gölü (Atatürk Baraj Gölü) bu bölgede yer alır. GAP sayesinde bölgenin büyük bir kısmı sulama imkânına kavuşmuş, suya ihtiyacı olan ürünler (Pirinç, mısır, pamuk) yetiştirilmeye başlanmıştır.

Doğu Anadolu Bölgesi

- Yeryüzü şekilleri oldukça engebelidir. Bölgede sert karasal iklim hakimdir.
- Yeryüzü şekillerinden dolayı ulaşım ve ticaret gelişmemiştir. Temel geçim kaynağı hayvancılıktır.
- Bu nedenlerden dolayı bölgede nüfus azdır. İnsanlar genellikle verimli ovalarda ve su kenarlarında yaşar.
- Van, Erzurum nüfusu fazla olan illerdir.
- Doğu Anadolu Bölgesi, en yüksek bölgemizdir. Türkiye'nin çatısı olarak bilinir.
- Alan (Yüz ölçüm) bakımından en büyük bölgemizdir.
- En yüksek dağımız Ağrı Dağı ve en büyük gölümüz Van Gölü burada yer alır.
- Büyükbaş hayvancılığın en yaygın olduğu bölgedir.
- Sanayinin en az geliştiği bölgedir.
- Kayısı üretiminin en fazla yapıldığı bölgedir (Malatya).
- İklimi karasal, bitki örtüsü bozkırdır.

İç Anadolu Bölgesi

- Karasal iklim hakim olduğu için nüfus sadece belli yerlerde toplanmıştır.
- Konya Ovası bölgenin ve ülkenin önemli tarım alanlarındandır.
- Bölgenin en kalabalık ili Ankara'dır. Ankara'nın nüfusunun fazla olmasında başkent olmasının etkisi fazladır.
- Ankara'da sanayi, ulaşım, eğitim ve sağlık imkanları gelişmiştir.
- En az yağış alan bölgemizdir.
- Tarım alanlarının en geniş olduğu bölgedir. Yaygın olarak tahıl tarımı yapılır.
- Buğday, arpa, şeker pancarı, patates, yeşil mercimek, nohut ve elmanın en fazla yetiştirildiği bölgedir.
- Patates, buğday, arpa, nohut üretiminde Türkiye'de birinci sıradadır.
- Koyun yetiştiriciliğinin en fazla yapıldığı bölgedir.
- İklimi karasal, bitki örtüsü bozkırdır.

Afetler ve Çevre Sorunları

Kazanım Ders Notu - 13

» Doğal Afetler

Doğal afetler, doğa olayları sonucunda meydana gelen, can ve mal kaybına neden olan olaylardır.

Deprem: Yer kabuğunda meydana gelen kırılmalar ya da yanardağ faaliyetleri ile oluşan büyük sarsıntılara deprem denir.

Ülkemizde en fazla can kaybına neden olan afettir.

Depremlerin zararlarını azaltmak için;

- Binalar, fay hatları üzerine yapılmamalıdır.
- Binalarda dayanıklı malzeme kullanılmalıdır.
- Çok katlı binalar yapılmamalıdır.

Sel: Şiddetli yağmurlardan dolayı nehirlerin taşması sonucu ortaya çıkan su baskınlarına sel denir.

- Sel felaketlerinin en önemli nedeni yerleşim yerlerinin dere kenarlarında kurulmasıdır.

Selden korunmak ve zararlarını azaltmak için;

- Dere yatakları temiz tutulmalı, akarsular üzerinde barajlar ve bentler yapılmalıdır.
- Şehirlerde atık suların tahliyesi için altyapı çalışmaları yapılmalıdır.

Çığ: Yamaçlarda ve dağların yüksek kesimlerinde bulunan kar kütlelerinin aşağı doğru yuvarlanarak önüne çıkan her şeyi yıkıp geçmesidir.

- Çığ, en fazla kar yağışının çok ve yükseltilinin fazla olduğu Doğu Anadolu Bölgesi'nde görülür.

Çığ afetinin zararlarından korunmak için;

- Ağaçlandırma çalışmaları yapılmalıdır.
- Çığ riskinin fazla olduğu yerlere yerleşim yeri kurulmamalıdır.

Heyelan (Toprak Kayması): Yağışın fazla, arazinin eğimli olduğu yerlerde toprağın dik yamaçlardan aşağıya doğru akmasına heyelan denir.

Ülkemizde heyelan, yağışların çok olması ve arazinin fazla eğimli olmasından dolayı en fazla Karadeniz Bölgesi'nde görülür.

Heyelanı azaltmak için;

- Eğimli yerlerdeki ağaçlar kesilmemelidir.

Erozyon: Bitki örtüsünden yoksun toprakların, yağmur ve rüzgarın etkisiyle aşınıp taşınmasıdır.

- En çok, bitki örtüsünün yetersiz olduğu İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde görülür.

Erozyonu önlemek için;

- Ağaçlandırma çalışmaları yapılmalıdır.
- Eğimli arazilere teraslama yapılmalıdır.
- Tarlalar eğimin tersi yönünde sürülmelidir.
- Mevcut bitki örtüsü korunmalıdır.

Orman Yangını: Genellikle insanların hatalarından ve ihmallerinden kaynaklanan büyük yangınlardır.

- Orman yangınları en çok yaz aylarının sıcak ve kurak geçtiği Akdeniz ve Ege Bölgelerinde, en az ise her mevsim yağışlı geçen Karadeniz Bölgesi'nde görülür.

Orman yangınlarını azaltmak için;

- Piknik gibi amaçlarla ağaçlık alanlarda ateş yakılmamalı, bu alanlara cam bırakılmamalıdır.

» Çevre Sorunları

Çevre sorunları bazen doğal yollarla meydana gelir, bazen de beşeri nedenlerden kaynaklanır. Çünkü insanlar doğal çevreden yararlanırken ve doğal kaynakları kullanırken çevreye zarar verirler, doğal dengeyi bozarlar. Doğal dengenin bozulmasıyla da çevre sorunları ortaya çıkar.

Doğaya ve İnsanlara Zarar Veren Bazı Çevre Sorunları

Hava kirliliği: Ulaşım araçları, elektrik santralleri, sanayi faaliyetleri, binalarda ısınma amaçlı kullanılan yakıtlar hava kirliliğinin başlıca nedenleridir.

Su kirliliği: Termik santraller, gübreler, kimyasal ilaçlar, sanayi atıkları, toprak erozyonu su kirliliğinin başlıca nedenleridir.

Gürültü kirliliği: Ulaşım araçları, iş makineleri, sanayi kuruluşları, yüksek sesle müzik çalan eğlence yerlerinden yayılan ses, kalabalıkların uğultusu gürültü kirliliğine sebep olur.

Toprak kirliliği: Sulardan toprağa karışan maddeler, hava yoluyla gelen maddeler, tarım alanlarında kullanılan ilaç ve gübrelerden kaynaklanan kimyasal maddeler, çöpler ve atıklar toprak kirliliğine neden olur.

Küresel Isınma: Küresel ısınma, atmosfere salınan gazların neden olduğu düşünülen sera etkisinin sonucunda dünya üzerinde yıl boyunca kara, deniz ve havada ölçülen ortalama sıcaklıklarda görülen artışa verilen isimdir.

Küresel ısınma, su kaynaklarındaki buharlaşma hızını artırır. Dünyamızın ortalama sıcaklığının artmasıyla birlikte buzullar erimeye başlar. Bu da buzullarda yaşayan canlıların yaşamını tehdit eder ve kıyıya yakın yerleşim birimlerinin sular altında kalmasına yol açabilir.

Afetlerin İnsan Yaşamına Etkileri

Kazanım Ders Notu - 14

» Doğal Afetlerin İnsan Yaşamı Üzerindeki Etkilerine Örnekler

Doğal afetler, maddi ve manevi açıdan insan yaşamı ve toplumsal yaşam üzerinde bazı sonuçlar ve izler bırakabilmektedir.

- Can ve mal kaybı yaşanır.
- Ülke ekonomisi zarar görür.
- Eğitim ve öğretim işleri aksar.
- Ülke içinde göçler yaşanır.
- Ulaşım faaliyetleri aksar.
- Toplumsal dayanışma artar.

Ülkemizde zaman zaman sel, çığ, heyelan, deprem gibi önlenmesi mümkün olmayan doğal afetler yaşanmaktadır. Bu afetler ülkemizde büyük can ve mal kayıplarına sebep olmaktadır. Bütün bunların yanında doğal afetler sonucu yaşanan acı olaylar toplum hayatında derin izler bırakır. Bu izleri kimi zaman türkülerde kimi zaman hikâyelerde kimi zaman da şiirlerde görürüz.

Deprem, en fazla can ve mal kaybına neden olan doğal afettir. İnsanlar depremde aile bireylerini veya arkadaşlarını kaybedebilir. Depremden yaralı olarak kurtulan kişiler sakat kalabilir. Bu nedenle deprem, depremi yaşayan insanların ruh ve beden sağlığı üzerinde uzun yıllar süren etkiler bırakabilir.

Sel, ülkemizde sık görülen doğal afetlerden biridir. Sel, can ve mal kaybına sebep olmaktadır. Konutlar ve iş yerleri sel sonucu zarar görebilir. İnsanlar sel suları boşaltılana kadar konutlarında yaşayamaz, işe gidemez. Ekili olan tarım alanları ve seralar aşırı yağışla beraber sel suları altında kalır.

Çığ kara yolları üzerine düşmesi sonucu yollar kapanır. İnsanlar işlerine, öğrenciler okullarına gidemez. İş ve okul hayatı bu durumdan olumsuz etkilenir. Çığ, can ve mal kaybına sebep olabilir.

Heyelanın yerleşim birimlerinde veya yol güzergâhında meydana gelmesi sonucunda insanlar toprak altında kalarak yaşamlarını kaybedebilir. Heyelan sonucunda konutlar toprak altında kalabilir, kısmen veya tamamen kullanılamaz hâle gelebilir. Heyelan sonucunda kara ve demir yolları kapanabilir ve ulaşım aksayabilir.

Orman yangınları sonrasında uzun yıllar boyunca güçlkle yetişen ağaçlar saatler içinde yok olabilir. Yerleşim yerlerinin yakınındaki orman yangınları konutlara ve iş yerlerine zarar verebilir. Ağaçların ürettiği oksijen miktarı azalır, hava kirliliği artar, insanlarda solunum yolları hastalıkları görülür. Orman yangınları sonucunda bitki örtüsü tahrip olduğundan erozyon ve sel baskınlarında artış görülür.

- Doğal afetler her ne kadar insan yaşamı üzerinde olumsuz etkilere sahipse de bu olumsuzlukları gerekli tedbirler alarak azaltabiliriz.
- Doğal afetler ortaya çıktıktan sonra oluşan olumsuzlukları azaltmanın en önemli yolu, toplum ve millet olarak yardımlaşma ve dayanışmanın sağlanmasıdır.

5.SINIF 4.ÜNİTE DERS NOTLARI

Teknoloji ve Toplum

Kazanım Ders Notu - 15

» Teknolojinin Yaşamımıza Olumlu Etkileri

- İnsanların geçmiş dönemlerde ortaya koyduğu her yeni buluş hayatımızı daha da kolaylaştırmış, toplumsal ilişkilerimizi etkilemiştir.
- Teknolojinin, sağlık alanında gelişmesi insanların hastalıklarının kısa sürede teşhis ve tedavi edilmesini sağladı. Aşıların yaygınlaşması salgın hastalıkların azalmasında etkili oldu. Diyaliz cihazı, gözlük ve protezlerin geliştirilmesi de insanların yaşam kalitesinin artmasını sağladı.
- Motorlu taşıtlar icat edilmeden önce insanların bir yerden başka bir yere gitmesi çok uzun zaman almaktaydı. Günümüzde tren, gemi, uçak, otomobil gibi ulaşım araçları sayesinde seyahatler oldukça kısa sürmektedir.
- Genel ağ (internet) sayesinde insanlar yaşadıkları yerden, uzakta yaşayan kişilerle iletişim kurmakta ve başka ülkelerdeki insanların yaşamları hakkında bilgi sahibi olabilmektedir.
- Teknoloji sayesinde insanlar yaşadıkları sıkıntıları ve dertleri yetkili mercilere teknoloji sayesinde daha rahat iletebilmektedir. Teknolojik gelişmeler sayesinde insanlar kamu hizmetlerinden daha rahat ve hızlı bir şekilde yararlanmaya başlamıştır.
- E-devlet, e-okul gibi uygulamalar, vatandaşların işlerini kolaylaştırmıştır. İnsanlar artık vergi dairelerine gitmeden vergisini ödeyebilmekte, veliler okula gitmeden öğrenci notları hakkında bilgi sahibi olabilmektedir.
- Hastaneye gitmeden Sağlık Bakanlığının genel ağ adresine bağlanarak veya ALO 182'yi arayarak randevu alınabilmektedir.

» Teknolojinin Yaşamımıza Olumsuz Etkileri

- Yüz yüze iletişim ve konuşma giderek azalmaktadır.
- İnsanlar toplumdan giderek uzaklaşıp yalnızlaşmaktadır.
- Aile içi ilişkiler ve bağlılıklar, akrabalık ve komşuluk ilişkileri azalmaktadır.
- Arkadaşlık ilişkileri giderek sanal hale dönüşmektedir.
- Teknoloji, bilinçli kullanıldığı zaman hayatımızı kolaylaştıran bir araçtır. Ancak bilinçsiz ve gereksiz kullanıldığı zaman en değerli zamanımızı çalan bir hırsız, sağlığınıza zarar veren bir virüs gibidir.
- Bilgisayar başında çok fazla zaman geçirirsek göz ve beden sağlığımız bozulabilir. Arkadaşlık ve aile içi iletişimimizde olumsuzluklar ortaya çıkabilir.
- Evimizdeki elektrikli cihazları doğru kullanmadığımızda hayatımız tehlikeye girebilir.
- Savaş uçakları, atom bombası buluş ve icatların olumsuz yanlarındandır. II. Dünya Savaşı'nda Japonya'ya atılan atom bombası yüz binlerce insanın birkaç dakika içerisinde ölümüne yol açmıştır.
- Yapılan büyük yollar ve hava kirliliği ormanların yok olmasına neden olmaktadır. Ormanlarla birlikte pek çok canlı türü de yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.
- Teknolojinin yol açtığı küresel ısınma ve iklim değişikliği nedeniyle birçok hayvan türünün nesli tükenmek üzeredir.
- Teknolojinin neden olduğu kirlilik, insan sağlığını da tehdit etmektedir. Hava, su ve toprağın kirlenmesi başta astım olmak üzere pek çok hastalığın artmasına neden olmaktadır.
- Cep telefonları iletişim alanında insanlara kolaylık sağlar. Fakat uzun süre kullanıldığında yaydığı radyasyon nedeniyle insan sağlığına zarar verir.
- Birçok teknolojik buluşun üretildiği büyük fabrikalar, gerekli önlemler alınmadığında canlı yaşamını tehdit eden büyük çevre felaketine yol açabilir.

Doğru Bilgiye Nasıl Ulaşırım

Kazanım Ders Notu - 16

» Doğru ve Güvenilir Bilgi

- Özellikle son yüzyılda teknolojinin gelişmesi ile birlikte bilgi kaynaklarımız değişikliğe uğramıştır.
- Eskiden insanlar ansiklopedi, kitap, gazete, dergi vb. basılı kaynakları kullanarak bilgiye ulaşmaya çalışıyordu.
- Günümüzde insanlar genel ağ bağlantılı akıllı telefonlar, bilgisayarlar ve tabletler yardımıyla sanal ortamda istedikleri bilgiye ulaşmaktadır.
- Sanal ortam, insanların önemli bir kısmı için bilginin ana kaynağı konumuna gelmiştir.
- Bu durumun temel sebebi sanal ortamın fazla miktarda bilgi içermesi ve buradaki bilgilerin her geçen gün artmasıdır.
- Günümüzde birçoğumuzun hayatında önemli bir yere sahip olan ve bazen “O olmasaydı ödevlerimizi nasıl yapardık?” diye düşündüren internet, artık herkesin ilk başvurduğu bilgi kaynağı olmaya başladı.
- Ancak dünyanın en büyük kütüphanesi sayılan bu sanal bilgi kaynağında zamanla büyük bir bilgi kirliliği oluştu.
- Çünkü herkes internette bilgi paylaşmaya başladı. Bu durum “İnternetteki bilgilere ne kadar güvenmeliyiz?” sorusunu akla getirdi.

» İnternetteki Bilgilerin Doğru Olduğunu Nasıl Anlarız

İnternette yer alan bilgi sadece bir yerde değil, internetteki birçok yerde mevcuttur. Ayrıca internetteki bilgilerin kontrol edildikten sonra yayınlanması çok zordur. Bu nedenle elde edilen bilginin değerlendirilmesi büyük ölçüde araştırmacının kendi sorumluluğundadır ve bu kontrol tamamen kişinin kendisi tarafından yapılmalıdır.

İnternette güvenilir bilgi aramak ve güvenilir bilgiye ulaşmak için aşağıdaki yollar izlenebilir.

- Nasıl bir bilgi istiyoruz?
  - Verilen bilgiler güncel mi?
  - Web sitesindeki bilgiler tarafsız mı?
  - Yazım kurallarına dikkat edilmiş mi?
  - Site ahlak kurallarına dikkat ediyor mu?
  - Bilgi edindiğimiz web sitesinin amacı bilgi vermek midir?
  - Verilen bilgilerde yapılan alıntılar için kaynak gösteriliyor mu?
  - Web sitesindeki bilgileri yazarlar, yazdıkları konularda yetkin insanlar mı?
  - Sanal ortamda (internette) bilgiye ulaşmak istediğimizde mümkünse resmî kurumların sitelerini kullanmalıyız. Bu sitelerden doğru bilgiye ulaşma ihtimalimiz diğer sitelere göre daha yüksektir.
- Bunun için;**
- gov uzantılı resmi kurumlar (www.tbmm.gov.tr)
  - edu uzantılı üniversite siteleri (www.ankara.edu.tr)
  - k12.tr uzantılı eğitim siteleri (www.capa.meb.k12.tr) tercih edilebilir.
  - Sanal ortamı nasıl kullanmamız gerektiği konusunda **medya okuryazarlığı** dersinde yeterli bilgiye sahip olabiliriz.

İnterneti Nasıl Kullanmalıyım?

Kazanım Ders Notu - 17

» Güvenli İnternet Kullanımı

- İnternette geçirdiğiniz süreleri kontrol edin. Hayat sadece internetten ibaret değildir. Arkadaşlarınızla beraber gerçek hayatta da eğlenebilirsiniz.
- İnterneti kullanmak için evinizde ve ailenizin yanında olmayı tercih edin.
- Seçimlerinizi ailenizle ve öğretmenlerinizle beraber yapın. Onlara danışmaktan çekinmeyin.
- İnternette karşılaştığınız herhangi bir bilgiyi başka kaynaklardan da sorgulayın ve doğruluğunu araştırın. Ayrıca bir ödev hazırladığınızda, bulduğunuz bilgilerin ve kullandığınız resimlerin kaynağını mutlaka belirtmelisiniz.
- Tanımadığınız kişilerle sohbet etmeyin. Sosyal paylaşım sitelerinde kesinlikle tanımadığınız kişilerle arkadaş olmayın.
- İnternet ortamında tanıştığınız bir yabancıyla gerçek hayatta buluşmayın. Gerçekten tanışmak istediğin biri olursa yanında mutlaka aile bireylerinden bir yetişkin olmalı ve buluşmak için kalabalık yerleri tercih etmelisin.
- İnternet ortamında kişisel ve özel bilgilerinizi vermeyin. Kullanılan şifreler hiçbir şekilde başkalarıyla paylaşılmamalı, kolay elde edilebilecek yerlere yazılmamalı. Verdiğiniz bilgiler bile kötü niyetli kişiler tarafından kullanılabilir.
- Tanımadığınız kişilerden gelen mesajları açmayın. Çünkü bunlar genellikle uygunsuz, virüslü ya da gereksiz şeyler içermektedir. Bunlara karşı bilgisayarınızda mutlaka güncel bir antivirüs ve güvenlik programı bulunmalıdır.
- İnternet ortamında sizi rahatsız eden şeylerle karşılaştığınızda ailenize, öğretmenlerinize ya da ilgili kurumlara şikayet edebilirsiniz.

» İnternetteki Tehlikelerden Korunmak İçin Neler Yapılmalıdır?

- Kimlik hırsızlığı mağduru olmamak için kişisel bilgilerinizi özenle koruyun, hesaplarınızı ve kredi raporunuzu takip edin ve kimliğinizin çalındığına dair işaretler görürseniz hemen önlem alın.
- **Kimlik Hırsızlığı:** Kimlik hırsızlığı, bir başkasına ait kişisel bilgilerin yetkisiz olarak kullanılması (çalınması) suretiyle işlenen dolandırıcılık yöntemidir.
- Kişisel bilgilerimizi (T.C. kimlik no, annemizin kıslık soyadı, doğum tarihi vb.) kimseyle paylaşmamalıyız.
- Bilgisayarımıza her dosyayı, programı ve belgeyi indirmemeliyiz.
- Bilgisayarımızı virüslerden koruyan programlar kullanmalıyız.
- Evimiz ve okul dışında başka mekanlarda kullandığımız bilgisayarlarda şifre ve kimlik bilgilerimizi girerken dikkatli olmalıyız.
- Tanımadığımız kişilerden gelen e-postaları, mesajları, linkleri ve ekleri okumamalı ya da açmamalıyız.
- Şifremizi kimseyle paylaşmamalı ve zor karakterlerden oluşturmalıyız.
- İnternette yapılan alışverişlerde ödeme sayfalarının adres çubuğunda "https" olmasına dikkat etmeliyiz.
- 3D Secure (Güvenli alışveriş) olan siteleri tercih etmeliyiz.
- Kart bilgilerimizi doğrudan vermemeliyiz. Bunun yerine "sanal kart" oluşturmalıyız.

Sosyal ağları güvenli kullanmak için dikkat edilmesi gerekenler

- Sosyal paylaşım sitelerinde kişisel bilgilerin tümü paylaşılmamalıdır.
- Gizlilik ayarlarına dikkat edilmeli, kişisel bilgileri herkesin görmesi engellenmelidir.
- Paylaşılan video ve fotoğrafların kötü amaçlı kullanılabileceği unutulmamalıdır.
- İlgi çeken "Kazandınız" ve "Bedava" gibi mesajlara karşı dikkatli olunmalıdır.

Bilim İnsanları ve Ortak Özellikleri

Kazanım Ders Notu - 18

» Hayatımızı Kolaylaştıranlar

- **Mucit** yeni bir buluş ortaya koyan, icat eden kişidir.
- **Buluş (İcat)**, bir şeyin ilk kez ortaya konulmasına veya icat edilmesine denir.
- Günlük hayatta kullandığımız birçok araç gereç vardır. Bunlar buluşlar ve teknolojik gelişmelerle hayatımıza girmiştir. İcat ya da buluş adını verdiğimiz bu araçlar hayatımızın her alanında. Takvim, teleskop, hesap makinesi, mikroskop, telefon, ampul, televizyon, bilgisayar vb.
- Buluşlar, insanoğlunun ihtiyaçlarını karşılama ve karşılaştığı problemleri çözme gayret ve merakından doğmuştur.
- Buluşlar ve icatlar insan yaşamını kolaylaştırır ve değiştirir. Teknoloji, bilimsel bilgilerden yararlanarak insanoğlunun ihtiyaçlarına uygun alet ve araçların yapılması ya da üretilmesi için gerekli bilgi ve yetenektir.
- Bilim ve teknoloji arasında sıkı bir ilişki vardır. Buluşlar, teknolojik gelişmeler sayesinde zamanla gelişmiş ve işlevleri artmıştır.
- Buluşların ortaya çıkması için insanoğlunun belli bir bilimsel ve teknolojik birikime sahip olması gerekmiştir. Günümüzde buluşların çoğu, daha önce yapılan çalışmaların, birikimlerin ve aletlerin geliştirilmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

» Bilim İnsanı ve Özellikleri

- Deneye dayanan yöntemlerden ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgiye **bilim** denir.
- Araştıran, bilgi toplayan ve doğru bilgiyi yanlış bilgidan ayırmaya çalışan kişilere **bilim insanı** denir.

Bilim insanlarının özellikleri

- İyi bir gözlemcidirler.
- Şüphecidirler. Olup biteni olduğu gibi kabul etmezler.
- Eleştircidirler ve eleştiriye açıktırlar.
- Meraklı, sorgulayıcı ve araştırmacıdırlar.
- Sabırlı ve kararlıdırlar. Bu nedenle çalışmalarını sonuca ulaşıncaya kadar sürdürürler.
- Planlıdırlar. Zamanı verimli kullanırlar.
- Tarafsız (objektif) ve ön yargısızdırlar.
- Geniş bir hayal gücüne sahiptirler.
- Gerçeklerden ödün vermeden doğruları ve fikirlerini savunurlar.
- Hata yapmaktan korkmazlar.

Bilim insanlarının amaçları

- İnsanlara faydalı olmak
- Problemleri çözmektir.

Bilim insanları amaçlarına ulaşmak için;

- Deney ve gözlem yapar.
- Sorular sorarak bunlara cevaplar bulmaya çalışır.

Araştırma Yapıyorum

Kazanım Ders Notu - 19

» Bilgi Kaynaklarımız

- Bilgi edinmek amacıyla kullandığımız yayınlara **bilgi kaynakları** denir.
- Düzenli aralıklarla yayımlanan gazete ve dergilere **sürelî yayın** adı verilir. Sürelî yayınlar günlük, haftalık, aylık veya yıllık olarak yayımlanabilir.
- Gazete, dergi, kitap, ansiklopedi, internet gibi kaynaklardan bilgi edinebiliriz.
- Bilimsel kitaplar belli bir konu hakkında (Uzay, tıp, mühendislik, ekonomi, hukuk vb.) konunun uzmanı kişiler tarafından yazılmış bilgi kaynaklarıdır.
- **Sözlükler:** Bir sözcüğün yazılışını, okunuşunu, anlamını veya başka dillerdeki karşılığını öğrenmek için başvuru kaynaklarıdır.
- **Ansiklopediler:** Çeşitli konularda belirli bir yöntemle düzenlenmiş, alanyla ilgili tüm bilgileri içeren ve genellikle birkaç ciltten oluşan kitaplardır.
- **Genel ağ (İnternet):** Günümüzde bilgi edinmek amacıyla en sık kullandığımız bilgi kaynağıdır.
- **Atlaslar:** Dünya'nın, bir ülkenin veya bir bölgenin coğrafyası, ekonomisi, tarih vb. konularda toplu bilgi vermek için bir araya getirilmiş haritalardır.
- **Biyografi:** Kişilerin hayatını anlatan eserlerdir. Biyografilerde kişinin hayatı başka kişi ya da kişiler tarafından yazıya geçirilir.
- **Otobiyografi:** Kişinin kendi yaşam öyküsünü anlattığı eserlerdir.
- **Kaynak CD'ler:** Günümüzde öğretici birçok kitap ve ansiklopediler CD'lere yerleştirilmiştir.
- Bunlar dışında **video filmler, kasetler, mikrofilmler** gibi bilgi kaynakları vardır.

» Bilimsel Araştırma Yaparken Dikkat Edilmesi Gerekenler

1. Araştırma konusunu seçmeliyiz.
2. Araştırma konusu hakkında bilgi edinebileceğimiz kaynakları temin etmeliyiz.
3. Bilgi kaynaklarından araştırma konusuna uygun bilgileri derlemeliyiz.
4. Edindiğimiz bilgileri asıllarını koruyarak (dipnot vb.) almalıyız.
5. Kaynakça hazırlamalıyız.

Araştırmamızda aldığımız bilgileri kimden ya da nereden aldığımızı belirtmek için;

- dipnot kullanmalıyız.
- kaynakça kullanmalıyız.

Araştırmamızda dipnot ve kaynakça kullanırsak;

- Bilgi hırsızlığı (intihal) yapmamış oluruz.
- Emeğe saygı göstermiş oluruz.
- Araştırmamıza bilimsel bir özellik kazandırırız.
- Araştırmamızın güvenilirliği artar.

Kaynakça belirtirken sırasıyla şu bilgilere yer verilmelidir;

- Eser sahibinin soyadı
- Eser sahibinin adı
- Eserin adı
- Yayınevi bilgisi
- Basıldığı yer (Şehir)
- Basım tarihi

5.SINIF 5.ÜNİTE DERS NOTLARI

Çevremizdeki Ekonomik Faaliyetler

Kazanım Ders Notu - 20

» Ülkemizdeki Ekonomik Faaliyetler

- İnsanlar hayatlarını sürdürmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli işler yaparlar. İnsanların geçimlerini sürdürmek için yaptıkları her türlü üretim, dağıtım, pazarlama ve tüketim faaliyetlerini inceleyen bilim dalına **ekonomi** denir.
- Üretim, tüketim ve dağıtım ile ilgili her türlü çalışmaya da **ekonomik faaliyet** denir.
- İklim özellikleri, yeryüzü şekilleri, su kaynakları ve nüfusun dağılışı ülkemizin farklı yerlerinde yapılan ekonomik faaliyetleri etkilemektedir.

Ülkemizdeki başlıca ekonomik faaliyetler şunlardır;

- Tarım
- Hayvancılık
- Ormancılık
- Madencilik
- Sanayi
- Ticaret
- Turizm
- Hizmet sektörü

» Ülkemizdeki Ekonomik Faaliyetlerin Açıklamaları

TARIM: Toprağın ekilmesi ve işlenmesi yoluyla topraktan faydalanma işlerinin tümüne denir.

- Ülkemizdeki toprakların önemli bir kısmı tarım yapmaya elverişlidir. İklimin ılıman, yeryüzü şekillerinin sade ve su kaynaklarının fazla olduğu yerler tarımsal faaliyetler için daha uygundur.
- Tarım ürünlerinin yetişme koşulları ve özellikleri farklılık göstermektedir. Bu nedenle ülkemizin çeşitli yerlerinde birbirinden farklı tarım ürünleri yetiştirilmektedir.
- Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kuraklığa dayanan kırmızı mercimek ve Antep fıstığı üretimi yaygındır.
- Karadeniz kıyıları (Karadeniz Bölgesi) her mevsim yağış alan bir iklim özelliğine sahiptir. Bu nedenle Giresun, Ordu, Trabzon, Rize ve çevresinde yağış ve neme fazla ihtiyaç duyan çay, fındık ve mısır üretimi yaygındır.
- Akdeniz ve Ege'de Antalya, Mersin, İzmir, Aydın ve çevresinde pamuk, zeytin, turunçgiller ve üzüm üretimi yapılır.
- İç Anadolu Bölgesi'nde yağış yetersiz olduğundan buğday, arpa ve şeker pancarı üretimi yaygındır.
- Doğu Anadolu Bölgesi'nde buğday, arpa gibi karasal iklime uygun ürünler yetiştirilmektedir. Ayrıca Malatya, Elazığ ve civarında kayısı üretimi yapılmaktadır.
- Marmara Bölgesi'nde tarım Ergene, Balıkesir ve Bursa ovalarında yoğunlaşmıştır. Buralarda ayçiçeği, zeytin, pirinç, sebze ve meyve tarımı yapılmaktadır.

HAYVANCILIK: Hayvanların yetiştirilmesine, bakılmasına ve hayvanlardan elde edilen ürünlerin pazarlanmasına hayvancılık denir.

- Hayvanlardan et, süt ve yumurta elde ederek beslenme ihtiyaçlarımızı karşılarız.
- Hayvancılık, dokuma ve deri sanayisine ham madde sağlayan önemli bir faaliyettir.
- İklim, yeryüzü şekilleri ve bitki örtüsü gibi coğrafi özelliklere bağlı olarak ülkemizin değişik yerlerinde hayvancılık faaliyetleri yapılır.
- Erzurum-Kars yöresinde yaz yağışları fazla olduğu için otlak alanların (meralar) geniş olması **büyükbaş hayvancılığın** bu çevrede gelişmesini sağlamıştır.
- Bozkır bitki örtüsünün yaygın olduğu Konya, Ankara ve çevresinde **küçükbaş hayvancılık** gelişmiştir.
- Nüfusun fazla olduğu İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir gibi şehirlerin çevresinde **kümes hayvancılığı** önemli bir ekonomik faaliyettir.
- Bursa ve çevresinde **ipek böcekçiliği** yapılır. İpek böceği kozaları ipekli dokuma sanayisinde kullanılır.
- Bitki çeşitliliğinin fazla olduğu Muğla, Ordu, Erzurum, Rize, Erzincan, Kars ve Hakkâri **arıcılığın** ön planda olduğu şehirlerdir.
- Ülkemizin denizlerinde, tatlı su göllerinde ve akarsularında **balıkçılık** yapılmaktadır.

Çevremizdeki Ekonomik Faaliyetler

Kazanım Ders Notu - 20

» Ülkemizdeki Ekonomik Faaliyetlerin Açıklamaları

SANAYİ: İnsanların çeşitli kaynaklardan elde ettikleri ham maddeleri, işlenmiş veya yarı işlenmiş ürün hali ne getirmek için yaptıkları faaliyetlerin tümüne denir.

- İklim özellikleri, yeryüzü şekilleri ve ulaşım ağı bir yerde sanayi faaliyetlerinin yapılmasında belirleyici özelliklerdendir.
- Yeryüzü şekillerinin sade, iklim koşullarının ılıman ve ulaşım ağının gelişmiş olduğu yerler sanayi tesisi kurmak için uygundur. İstanbul, Bursa, İzmir, Adana, Gaziantep, Denizli, Kocaeli sanayinin geliştiği illerimizden bazılarıdır.
- Yeryüzü şekillerinin dağlık ve engebeli, iklim özelliklerinin sert, ulaşım ağının yeterli olmadığı yerlerde sanayi tesisi kurmak oldukça zordur. Muş, Hakkâri, Ardahan, Gümüşhane, Sinop sanayinin yeterince gelişmediği illerimiz arasındadır.

Sanayi Faaliyetlerinden Bazı Örnekler

- Madenlerden mutfak gereçleri, beyaz eşya, teknolojik aletler gibi birçok ürün yapılır.
- Tarım ürünlerinden bisküvi, makarna, şeker, reçel vb. gıda ürünleri elde edilir.
- Toprak kullanılarak seramik, çimento, kiremit, tuğla, saksı, testi, çömlek ve cam gibi ürünler üretilir.
- Bitkiler, ilaç ve baharat yapımı ile kozmetik ürünlerin elde edilmesinde kullanılır.

TİCARET: Kâr elde etmek amacıyla yapılan alım satım işlemine ticaret denir.

- Tarım, hayvancılık, sanayi, ormancılık ve madencilik faaliyetleri sonucu üretilen ürünler öncelikle ülkemizde yaşayan insanların ihtiyacı için kullanılır.
- İhtiyacımızdan fazla üretilen ürünler ülke dışına satılarak kazanç sağlanır.
- Ülkemizde üretilmeyen veya üretildiği hâlde ihtiyacımızı karşılamayan ürünler ise yurt dışından satın alınır.
- Sanayi faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı İstanbul, İzmir, Kocaeli, Mersin, Ankara, Bursa gibi şehirlerimizde ticaret de gelişmiştir.
- İhracat: Bir ülkenin başka bir ülkeye mal satmasına ihracat denir (Dış satım).
- İthalat: Bir ülkenin başka bir ülkeden mal almasına ithalat denir(Dış alım).

TURİZM: İnsanların yaşadıkları yerden ayrılarak başka yerlere kısa süreli geziler yapmasına ve bu gezilerin oluşturduğu faaliyetlerin bütününe denir.

- Eğlenmek, dinlenmek, doğal güzellikleri ve tarihî mekânları görmek amacıyla yurt içi veya yurt dışında gezintiye çıkan insanlara ise **turist** denir.
- Turistlerin gittikleri yerlerde kaldıkları otel ve tatil köyü gibi yerlere **turistik tesis** adı verilir.
- Günümüzde turizm faaliyetlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte turistik tesis sayısında artış yaşanmıştır. İnsanların gittikleri yerlerde kalacağı yer sayısındaki artış eğitim, spor, kongre ve sağlık amaçlı turizmin de yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır.
- Yazları uzun ve güneşli geçen, Akdeniz ikliminin etkisi altında olan kıyı kesimler deniz turizminin merkezi hâline gelmiştir. Antalya (Alanya, Manavgat, Kemer), Muğla (Bodrum, Fethiye, Marmaris), İzmir (Çeşme) gibi.
- Yeryüzü şekillerinin dağlık ve engebeli olduğu alanlar kış turizminin yapılması için uygundur. Bursa (Uludağ), Erzurum (Palandöken), Bolu (Kartalkaya) illeri buna örnektir.
- Turizm, ülke ekonomisine önemli katkı sağladığı için **"bacasız sanayi"** olarak adlandırılır.
- Dünyanın çeşitli yerlerindeki insanlar dinlenmek, eğlenmek, doğal ve tarihî güzellikleri görmek amacıyla ülkemize gelmektedir.
- Turistler ülkemizde kaldıkları süre içinde ihtiyaçlarını karşılarlarken alışveriş yapar ve ülkemize **döviz** bırakırlar. Ülkeye döviz girişi ekonominin gelişmesine katkı sağlar.
- Turizmin ülkeye bir başka katkısı da insanlara iş imkânı sağlamasıdır.

Çevremizdeki Ekonomik Faaliyetler

Kazanım Ders Notu - 20

» Ülkemizdeki Ekonomik Faaliyetlerin Açıklamaları

MADENCİLİK: Yer kabuğunda çok uzun yıllar boyunca oluşan ve ekonomik değeri olan minerallere maden adı verilir. Madenlerin araştırılması, çıkarılması ve işletilmesiyle ilgili teknik ve yöntemlerin tümüne madencilik denir.

- Madenler sanayide kullanılan doğal ham maddelerdir.
- Ülkemiz maden bakımından oldukça zengindir.
- Bor madeni: Bor, dünyada en fazla ülkemizde bulunmaktadır. Balıkesir, Bursa, Kütahya ve Eskişehir çevresinde çıkarılır. Bor, roket ve jet yakıtı yapımında, deterjan, porselen, cam, ilaç ve kimya sanayisinde kullanılır.
- Boksit: Seydişehir (Konya) ve Akseki'de (Antalya) çıkarılan alüminyum çok hafif, işlenmesi kolay ve yumuşak bir madendir. Uçak ve otomobil sanayisinde kullanılır.
- Krom: Guleman (Elazığ), Fethiye, Köyceğiz (Muğla), Acıpayam (Denizli), Eskişehir, Orhaneli (Bursa) gibi yerlerde çıkarılan krom, paslanmaz özelliği olan sert bir madendir. Paslanmaz çelik üretiminde ve otomobil parçalarının yapımında kullanılır.
- Demir, Divriği ve Hekimhan çevresinde çıkarılır. Demir madeni, demir çelik fabrikalarında işlenir. Ülkemizin önemli demir çelik fabrikaları Karabük'te, İskenderun'da, İzmir'de ve Karadeniz Ereğli'de bulunmaktadır.
- Linyit kömürü ve doğal gaz evlerde ısınma amacıyla kullanıldığı gibi termik santrallerde elektrik enerjisi elde etmek amacıyla da kullanılır.
- Bakır: Küre (Kastamonu), Murgul (Artvin) ve Maden (Elazığ)'de çıkarılır. Buralarda çıkarılan bakır Murgul, Samsun ve Elazığ'da bulunan bakır işletmelerinde işlenir.
- Madenleri yer altında bulunduğu şekliyle kullanmak mümkün değildir. Yer altından çıkarılan madenler fabrikalarda işlenerek kullanıma hazır hâle getirilir.

ORMANCILIK: İnsanların orman ürünlerine ve hizmetlerine olan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaptıkları faaliyetlerin tümüne denir.

- Ülkemiz orman yetiştirmek için genel olarak uygun şartlara sahiptir.
- Bir yerdeki orman varlığını belirleyici temel etken iklim ve iklime bağlı olarak yağıştır.
- Yağışın yetersiz olduğu yerlerde orman alanları da azdır.
- Ülkemizdeki ormanların önemli bir kısmı Karadeniz Bölgesi'nde bulunmaktadır. Karadeniz Bölgesi'ni Akdeniz Bölgesi takip etmektedir.
- Ülkemizin iç kısımlarında ise iklim ve kuraklıktan dolayı orman alanları oldukça azdır.
- Ülkemizde ormanların en az olduğu bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir.
- Ormanlardaki ağaçlar kâğıt, kereste ve mobilya yapımında kullanılır.
- Ormancılık faaliyeti insanlara iş imkânı sağlar. İnsanlar da bu alanda çalışarak geçimlerini sağlar.

HİZMET SEKTÖRÜ: İnsanlara hizmet edilen ekonomik faaliyetlere denir. Memur, polis, öğretmen, doktor, bankacı, şoför hizmet sektörüne örnek verilebilir.

- Sanayi ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte hizmet sektörü ülke ekonomisinde önemli bir konuma gelmiştir.
- Eğitim, sağlık, ulaşım, bankacılık gibi ekonomik faaliyetler hizmet sektörü içinde yer alır.
- Sanayinin gelişmesiyle şehir merkezlerinde yaşayan insan sayısı artmıştır. İnsanların çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması için yeni iş alanları ortaya çıkmıştır.
- Sağlık, eğitim, ulaşım ve bankacılık alanlarında insanlar iş bularak çalışmaya başladı ve bu alanlarda kazandıklarıyla diğer ihtiyaçlarını karşıladı.
- İstanbul, Ankara, Kocaeli, İzmir, Eskişehir, Samsun, Kayseri, Konya, Bursa, Antalya, Adana gibi şehirler hizmet sektörünün gelişme gösterdiği önemli şehirlerimizden bazılarıdır.

Çevremdeki Meslekler

Kazanım Ders Notu - 21

» Meslek Nedir?

- İnsanlar kendilerinin ve bakımını üstlen-
dikleri kişilerin isteklerini ve ihtiyaçlarını
karşılama için çalışırlar.
- İnsanların geçimlerini sağlamaları için
belli bir eğitim ile kazanılan, mal üret-
mek, hizmet vermek ve karşılığında
para kazanmak için yapılan, kuralları
belirlenmiş işe **meslek** denir.
- Yaşadıkları çevrede yapılan ekonomik
faaliyetler kişilerin meslek seçimi üze-
rinde etkilidir.
- Bir yerde yapılan ekonomik faaliyetlere
göre çeşitli mesleklere ve o mesleği ya-
pacak insanlara ihtiyaç duyulur.
- Örneğin Batman'da petrol madeni,
Muğla Yatağan'da linyit madeni, Zongul-
dak'ta taş kömürü madeni çıkarılır. Bu
yerlerde madencilığa bağlı olarak ma-
den mühendisliği ve maden işçiliği gibi
meslekler gelişme göstermiştir.

Meslekler üç ana bölüme ayrılır;

- Tarım
- Sanayi
- Hizmet sektörleridir.

» Ekonomik Faaliyetlere Göre Meslekler

Tarım ve Hayvancılığa Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

- Ülkemizde tarım genellikle verimli ovalarda yoğun-
laşmıştır. Buralarda öne çıkan meslekler çiftçilik ve
ziraat mühendisliğidir.
- Hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu yerlerde
veterinerlik, besicilik, arıcılık, kasaplık, balıkçılık,
dericilik, ipek böcekçiliği ve çobanlık gibi meslekler
gelişme göstermiştir.

Ormancılığa Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

- Ormanlar kâğıt, mobilya, kereste üretiminde kullanıl-
dığı gibi yakıt olarak da kullanılmaktadır.
- Ormancılık faaliyetlerinin geliştiği yerlerde orman
işçiliği, orman mühendisliği, orman muhafaza me-
murluğu, mobilyacılık, kerestecilik ve odunculuk gibi
meslekler yaygındır.

Turizme Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

- Alanya, Fethiye, Bodrum, Marmaris ve Çeşme kıyı-
ları yaz turizminin merkezi konumundadır. Uludağ,
Kartalkaya, Erciyes ve Palandöken gibi kar yağışının
fazla olduğu dağlık alanlarda ise kış turizmi gelişme
göstermiştir.
- Turizmin geliştiği yerlerde turist rehberliği, aşçılık,
resepsiyonistlik, otel işletmeciliği, animatörlük gibi
meslekler gelişmiştir.

Sanayi ve Ticarete Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

- Ülkemizde gıda, tekstil, otomotiv, kimya ürünleri sanayisi oldukça
yaygındır.
- Fabrika işçiliği, gıda mühendisliği, tornacılık, makine mühendisliği,
kimyagerlik, otomobil tamirciliği sanayinin geliştiği yerlerde öne çı-
kan mesleklerden bazılarıdır.
- Sanayi tesislerinde üretilen ürünlerin, ihtiyacı olan insanlara ulaştırılması
gerekli olduğu ticareti geliştirmiştir. Ticaretin geliştiği yerlerde
tüccarlık ve uzun yol şoförlüğü gibi meslekler yaygındır.

Madencilığa Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

- Ülkemiz maden çeşitliliği bakımından zengindir. Bu durum, ma-
dencilik faaliyetinin yoğun olarak yapıldığı yerlerde bazı meslek
gruplarının ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır.
- Ülkemizde madencilik faaliyetlerine bağlı olarak maden işçiliği,
maden mühendisliği gibi meslekler gelişmiştir.

Hizmet Sektörüne Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

- Hizmet sektörü insanların barınma, giyinme, beslenme, eğitim,
sağlık, güvenlik ve ulaşım gibi birçok ihtiyacını karşılamaktadır.
Hizmet sektöründeki meslek çeşitliliği oldukça fazladır ve teknolo-
jinin gelişmesiyle de her geçen gün artmaktadır.
- Öğretmenlik, avukatlık, otobüs şoförlüğü, terzilik, doktorluk ve em-
lakçılık hizmet sektörüne bağlı olarak gelişen mesleklerdendir.

Ekonomi ve Sosyal Hayat

- İnsanlar geçimlerini sağlamak ve ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli ekonomik faaliyetler yaparlar.
- Ekonomik faaliyetler insanların sosyal hayatlarını etkilemektedir.
- Bir çevrede yapılan ekonomik faaliyetler değiştiğinde insanların sosyal yaşamlarında da değişiklikler gözlenir.

Sanayi ve teknoloji gelişmeden önceki yaşamımıza örnekler

- Ülkemizde sanayi gelişmeden önce temel ekonomik faaliyetler genellikle tarım ve hayvancılıktı.
- Bu dönemlerde tarımsal faaliyetlerde insan gücüne duyulan ihtiyaç fazlaydı.
- Toplumda genellikle kırsal kesimlerde geniş aile şeklinde bir yaşam söz konusu idi. Bu geniş aile yapısına göre insanların sosyal hayatları şekilleniyordu.
- Tarlası olan bu geniş aileler, aile üyeleri ile birlikte üretir ve birlikte tüketirlerdi.
- İnsanlar toprağı işleyerek tarım ürünleri ve hayvancılık yaparak et ve süt ürünleri elde ederek ihtiyaçlarının büyük bir kısmını kendileri karşılıyordu.
- İnsanlar düğün, kına gecesi ve sünnet gibi sosyal aktivitelerini evlerinin önünde yapardı. Ailelerinden gördükleri kültürel değerleri korumaya özen gösterirlerdi.
- İnsanlar arasında yardımlaşma ve dayanışma oldukça güçlüydü. Günümüzde de tarım ve hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı yerlerde benzer durumlar görülebilmektedir.

Sanayi ve teknolojinin gelişmesinden sonraki yaşamımıza örnekler

- Sanayinin gelişmesiyle birlikte insanlar geçimlerini sağlamak amacıyla sanayi tesislerinin çok olduğu şehirlere göç etmeye, farklı iş kollarında çalışmaya başladılar.
- Sanayi nedeniyle insanların büyük şehirlere yerleşmesi buradaki nüfusu artırdı. Bu durum, burada yaşayan insanların ihtiyacı olan hizmet sektörünün gelişmesini sağladı.
- Eğitim, sağlık, ulaşım ve bankacılık alanındaki gelişmeler insanların sosyal yaşamlarında değişikliğe neden oldu.
- İnsanlar kazandığı ve biriktirdiği para ile konutlar, iş yerleri satın alarak veya kiralarak geçimlerini sağlamaya çalıştı.
- Nüfusun giderek artması insanların alışverişlerini toplu alanlarda hızlı bir şekilde yapma ihtiyacını ortaya çıkarınca şehirlerde AVM denilen alışveriş merkezleri ortaya çıktı.

Ekonominin toplumsal yaşamı etkilemesine bazı örnekler

- Ali Bey'in daha önce atıl durumda olan ve bir türlü kiralanamayan dükkanı, yakın çevreye hastane açılması nedeniyle eczane olarak kullanılmak üzere birçok kişi tarafından yüksek fiyatlarla kiralanmak istenmiştir.
- Hastanenin temizlik ve güvenlik gibi hizmetleri için Ali Bey'in büyük oğlu ve gelini başvuruda bulunarak işe başlamışlardır.
- Hastaneye gelen hasta, hasta yakını ve ziyaretçilerin yeme içme ihtiyacının oluşması üzerine Ali Bey'in eşi, evde yaptığı börek, kurabiye gibi hamur işlerini hastane yakınındaki bir yerde satarak geçimini sağlamaya başlamıştır.

» Üretim, Dağıtım ve Tüketim Ağı

■ Kullandığımız bütün ürünler bize ulaşana kadar birçok aşamadan geçer. Bu aşamaları **üretim**, **dağıtım**, **tüketim** olarak sıralayabiliriz.

ÜRETİM

Ekonomik faaliyetler sonucunda yeni bir mal veya ürün elde edilmesine üretim denir.

Üretime örnekler

- Buğdaydan ekmek ve makarna yapılması
- Şeker pancarından şeker yapılması
- Zeytinden zeytinyağı yapılması
- Ayakkabıcının deriden ayakkabı yapması
- Terzinin kumaştan pantolon ve gömlek dikmesi
- Çiftçinin inek sütünden yoğurt ve peynir yapması
- Çiftçinin tarlasında sebze ve meyve yetiştirmesi
- Kullandığımız ama işe yaramayan kağıt, plastik ve camları geri dönüşüm kutularına atarak geri dönüşüm sağlamamız.

DAĞITIM

Üreticiler tarafından elde edilen malların ve ürünlerin üretildiği yerden tüketiciler tarafından satın alınacağı yere çeşitli araçlarla taşınmasına dağıtım denir.

Dağıtıma örnekler

- Fabrikalarda üretilen salça, bisküvi, peynir gibi ürünlerin kamyonlarla marketlere taşınması
- Tarlada yetiştirilen sebze ve meyvelerin toplanarak araçlarla pazar yerlerine getirilmesi
- Üretilen ürünlerin kargo ve nakliye firmalarıyla başka şehir ve ülkelere gönderilmesi
- Güneş, su, rüzgar enerjisinden elde edilen elektrik enerjisinin elektrik direkleri, teller ve akülerle başka yerlere taşınması

TÜKETİM

Üretilen ürün ve malların ihtiyacı olan insanlar tarafından satın alınması ve kullanılıp harcanması aşamasına tüketim denir.

Tüketime örnekler

- Satışa sunulan kıyafet, deterjan, elektronik eşya ve ilaç gibi malların tüketiciler tarafından satın alınması ve kullanılıp harcanması
- Petrol istasyonlarından alınan yakıtların arabalarda kullanılması
- Pazardan alınan sebzelerin evde yemek yapmak amacıyla kullanılması
- Market veya şarküteriden alınan et ve süt ürünlerinin yemeklerde kullanılması

■ Bir malın üretimi, dağıtımı ve tüketimi birbirini tamamlayan unsurlardır.

■ Örneğin, buğday çiftçiler tarafından tarlalarda yetiştirilir. Hasat mevsiminde toplanan buğdaylardan fabrikalarda un üretilir.

■ Paketlenmiş undan fabrika ve fırınlarda ekmek, makarna, pasta vb. gıdalar üretilir.

■ Üretilen bu un, makarna, ekmek gibi gıdalar çeşitli araçlarla tüketim yerlerine (alışveriş merkezi, bakkal, süpermarket vb.) getirilir.

■ Bu gıda ve ürünlere ihtiyacı olan insanlar da bu tüketim yerlerinden ekmeği, unu, makarnayı satın alarak evlerinde yiyecek olarak tüketirler.

Ekonomi İçin Yeni Fikirler

Kazanım Ders Notu - 24

» Girişimci Kimdir ve Özellikleri Nelerdir?

Yeni iş alanları oluşturarak veya mevcut işleri daha kazançlı duruma getirerek mal veya hizmet üretmeye **girişimcilik** denir.

Yeni iş alanı kurarak veya mevcut işleri geliştirerek mal veya hizmet üreten kişilere ise **girişimci** adı verilir.

- Girişimciler, insanlara iş imkânı sağlayarak ülke ekonomisine katkıda bulunurlar.
- Girişimcilerin kurduğu tesislerde üretim yapılır. Üretim arttıkça hem ülkemizde yaşayan insanların ihtiyaçları karşılanır hem de ihtiyaçtan fazla olan ürünler satılarak ülkemize döviz girişi sağlanır. Bu sayede ülke ekonomisi güçlenir.

Girişimcilerin Özellikleri

- Öz güven sahibidir.
- Hayal gücü geniştir.
- Kararlı ve azimlidir.
- Çalışkandır.
- Planlı hareket eder.
- Yeniliklere açıktır.
- Meraklıdır.
- Gözlem yeteneği gelişmiştir.

Girişimcilerin yeni bir iş fikrini uygularken takip ettikleri aşamalar

1. Ne üreteceğine veya insanlara hangi hizmeti sunacağına karar verir.
2. Üretim yapacağı veya hizmet sunacağı yere karar verir.
3. İş fikrini hayata geçirmek için ön hazırlık yapar.
4. Üretim yapar veya hizmet sunar.
5. Üretimi yapılan ürünün dağıtımını gerçekleştirir.

» Üretim, Dağıtım ve Tüketime Yönelik Fikir ve Projeler

- Üretim, dağıtım ve tüketimi geliştirmek için ortaya konan yeni fikirler ülke ekonomisine önemli katkılar sağlar.
- Ekonomiye katkı sağlayan projeler, girişimciler tarafından yapılabildiği gibi okullarda çocuklar ve gençler tarafından da yapılabilir.

Üretim projelerine bazı örnekler

- Öğrencilerin okullarının bodrum katında istiridye mantarı yetiştirmesi
- Öğrencilerin okullarının çatısını güneş enerjisi panelleriyle kaplayıp elektrik üretmesi
- Öğrencilerin okuldaki geri dönüşüm kutularına atılan kağıtları origami (Kağıt katlama) sanatı ile güzel eserlere dönüştürmesi
- Suyla temas ettikten bir süre sonra dağılan ve doğaya karıştığında gübre etkisi gören kağıttan paket ve kutuların yapılması

Dağıtım projelerine bazı örnekler

- Drone denilen araçlarla yemek, gıda, paket taşımacılığının başlatılması
- Şehirlerin altında yapılan altyapı ile evlere bağlanan boru tipi sistemlerle marketlere gitmeden ürünlerin eve gelmesinin sağlanması

Tüketim projelerine bazı örnekler

- Süt ve süt ürünlerinin bozulma süresini azaltmak için yeni nesil buzdolaplarının tasarlanması
- Cep telefonlarına yüklenen bir uygulama ile internet üzerinden gıda, yiyecek ve bazı hizmetlerin sistemden satın alınması

Haklarını Bilen Tüketici

Kazanım Ders Notu - 25

» Bilinçli Tüketici Kimdir?

- Herhangi bir malı satın alarak kullanan, para karşılığı hizmetlerden yararlanan kişilere **tüketici** adı verilir.
- Herhangi bir mal veya hizmeti satın alan kişinin yasal olarak sahip olduğu haklara **tüketici hakları** denir.
- Bilinçli Tüketici:** İhtiyacına göre alışveriş yapan, yaptığı alışverişlerde ürüne ait fiş, fatura, garanti belgesini alan, kullanım kılavuzuna göre ürünleri kullanan ve ayıplı bir mal olduğunda hakkını arayan kişidir.
- Tüketici haklarını bilmek, satın alınan ürünlerle ilgili olumsuz bir durumla karşılaştığımızda nasıl bir yol izlememiz gerektiği konusunda bize yardımcı olur.
- Ayıplı Mal:** Etiketinde, ambalajında, reklamında bildirilenlere uymayan, hatalı ve eksik olan, tüketicinin beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran mal ve ürünlere denir.

Bilinçli Tüketici Ne Yapar?

- Alışverişe çıkmadan önce ihtiyaçlarımıza yönelik alışveriş listesi hazırlar.
- Alacağı mal veya hizmetlerin kaliteli ve uygun fiyatlı olmasına dikkat eder.
- Alacağı ürünlerin üzerinde TSE damgası olmasına özen gösterir.
- Satın aldığı ürünün fişini, satış sözleşmesini ve varsa garanti belgesini alır.
- Alacağı ürünün üretim ve son kullanma tarihlerine dikkat eder.
- Ürünü kullanım kılavuzuna göre kullanır.
- Hakları ihlal edilirse tüketici haklarını koruyan kurumlara başvurur.
- Fiş veya faturamız olmasına rağmen satıcı hakkımızı vermiyorsa aşağıdaki kurumları arayarak ya da dilekçe yazarak hakkımızı aramalıyız.
- Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri**
- Tüketiminin ve Rekabetin Korunması Gnl. Md.**
- Tüketici Bilgi Sistemi (www.tuketici.gov.tr)**
- Tüketici Mahkemeleri**
- 175 Alo Tüketici hattı**
- Ticaret Bakanlığı**

» Satışlarda Bilmemiz Gerekenler ve Haklarımız

Taksitli Satışlar: Taksitli satışlarda tüketici, 7 gün içerisinde bir gerekçe göstermeksizin ve cezai şart ödemeksizin taksitle satış sözleşmesinden cayma hakkına sahiptir.

Ayıplı Mal ve Hizmet: Ambalajında, etiketinde veya kullanma kılavuzunda yer alan veya satıcı tarafından vaat edilen özelliklere aykırı olan, eksiklik içeren mal ve hizmetler ayıplı olarak kabul edilir. **Bu durumda tüketici aşağıdaki haklarını kullanabilir;**

- Malı satıcıya iade eder, mal için ödediği ücreti geri alır.
- Maldaki ayıp oranında satıcıdan indirim talep eder.
- Malın ücretsiz onarılmasını ister.
- Malın yenisiyle değiştirilmesini ister.

Fiyat Etiketi: Satışa sunulan malların üzerine satış fiyatını gösteren etiket konulması zorunludur. Etiket veya listede belirtilen fiyat ile kasa fiyatı arasında fark olması durumunda tüketici lehine olan fiyat uygulanır.

Kapıdan Satışlar: Tüketici, 14 gün içinde herhangi bir gerekçe göstermeksizin ve cezai şart ödemeksizin sözleşmeden cayma hakkına sahiptir.

Mesafeli Satış: Genel ağ ve telefon üzerinden yapılan satışlardır. Satıcı ve sağlayıcı, siparişin kendisine ulaştığı andan itibaren siparişi 30 gün içinde yerine getirmelidir. Tüketici 14 gün içinde gerekçe göstermeksizin sözleşmeden cayma hakkına sahiptir.

Garanti Belgesi: Üreticiler ürettikleri, ithalatçılar ithal ettikleri mallar için garanti belgesi düzenlemelidir. Garanti süresi, malın teslim alındığı tarihten itibaren en az iki yıldır. Garanti süresi içerisinde arızalanan mallar için satıcı, tüketici lehine işlem yapmalıdır.

Ticari Reklamlar ve İlanlar: Tüketiciyi aldatıcı, yanıltıcı, suç işlemeyi özendirici vb. reklamlar ve ilanlar yapılamaz. Bu tür reklamlar veya ilanlar hakkındaki şikayetlerinizi www.tuketiciakademisi.gov.tr genel ağ adresinden yapabilirsiniz.

5.SINIF 6.ÜNİTE DERS NOTLARI

Halka Hizmet edenler

Kazanım Ders Notu - 26

» Resmi Kurum ve Sivil Toplum Kuruluşları

- Devletin, toplumun temel ihtiyaçlarını (eğitim, sağlık, güvenlik, barınma, beslenme) karşılamak için kurduğu oluşumlara **resmi kurum** denir.
- İnsanların bir hizmeti karşılamak için bir araya gelerek kurdukları dernek, vakıf ve sendika gibi oluşumlara **sivil toplum kuruluşu (STK)** denir.
- İnsanların eğitim, sağlık, güvenlik, barınma ve doğal bir çevrede yaşama gibi ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlarımızı karşılamak için resmi kurum ve sivil toplum kuruluşları kurulmuştur.
- Devletin temel görevi vatandaşlarının temel ihtiyaçlarını resmi kurumlarla karşılamaktır. Ancak nüfusun fazla olması nedeniyle resmi kurumlar tüm ihtiyaçlarımızı karşılayamayabilirler. Bunun için sivil toplum kuruluşları (STK) devlete destek vererek halkın ihtiyaçlarını karşılarlar.

Sivil toplum kuruluşlarının bazı özellikleri şunlardır;

- Gönüllük esasına göre çalışırlar.
- Amaçları topluma hizmet etmek, toplumun sorunlarına çözüm bulmaktır.
- Çalışanlar, hizmetlerinin karşılığında ücret almazlar.
- Her birey diğerleriyle dayanışma içindedir ve yardımlaşma ön plandadır.
- Kuruluşlarında devletin katkısı yoktur. Ancak çalışmalarını devletin koyduğu yasalar çerçevesinde gerçekleştirirler.
- Masraflarını, çalışmalarına destek veren üyelerin bağışlarıyla karşılarlar.

Sivil toplum kuruluşları ile resmi kurumların farklı yönleri

- Sivil toplum kuruluşlarına katılım gönüllü, resmi kurumlara ise zorunludur.
- STK'lerde çalışanlar ücret almazken, resmi kurumlarda çalışanlar ücret alırlar.
- Sivil toplum kuruluşlarının mesai saatleri değişken olabilirken resmi kurumlarınki sabittir.
- Resmi kurumların çalışanları arasında ast-üst ilişkisi varken STK'lerde ast-üst ilişkisi yoktur.

Sivil toplum kuruluşları ile resmi kurumların benzer yönleri

- Kâr amacı gütmazler.
- Toplumsal sorunlarla ilgilenirler.
- Amaçları topluma hizmet etmektir.
- Her ikisi de yasal kuruluşlardır.

» Resmi Kurum ve STK'lerin Çalışma Alanları

Eğitim ihtiyacımızın karşılanması için hizmet verenler**Resmi kurum:** Milli Eğitim Bakanlığı, ilkokullar, liseler, üniversiteler**STK:** Türk Eğitim Vakfı, Darüşşafaka Cemiyeti**Sağlık ihtiyacımızın karşılanması için hizmet verenler****Resmi kurum:** Sağlık Bakanlığı, Aile sağlığı merkezleri, hastaneler**STK:** LÖSEV, Yeşilay**Ulaşım ihtiyacımızın karşılanması için hizmet verenler****Resmi kurum:** Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Karayolları Genel Müdürlüğü**Adalet ihtiyacımızın karşılanması için hizmet verenler****Resmi kurum:** Adalet Bakanlığı, Yargıtay, Danıştay, adliyeler, cezaevleri**STK:** Tüketici Hakem Heyetleri**Güvenlik ihtiyacımızın karşılanması için hizmet verenler****Resmi kurum:** İçişleri Bakanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri**STK:** AKUT**Haberleşme ve iletişim ihtiyacımızın karşılanması için hizmet verenler****Resmi kurum:** Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, TRT, RTÜK**Barınma ihtiyacımızın karşılanması için hizmet verenler****Resmi kurum:** Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TOKİ**STK:** Kızılay (Afetlerde çadır yardımı yapar.)

» Ülkemizin Yönetim Yapısı

- Devletin sunduğu hizmetlerden daha etkin olarak yararlanmamız için devlet tarafından çeşitli yönetim birimleri oluşturulmuştur. Ülkemizin yönetimi; merkezî yönetim, merkeze bağlı yönetim ve yerel yönetimler olmak üzere üçe ayrılır.

Merkezî Yönetim

- Ülkemizin yönetiminde etkin olan kurumlar Cumhurbaşkanlığı ve Bakanlar Kuruludur.
- Bakanlar Kurulu, cumhurbaşkanı ve bakanlardan oluşur. Cumhurbaşkanı, bakanlıklar arasında iş birliğinin sağlanmasında ve hükûmetin genel siyasetinin belirlenmesinde etkilidir.
- Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ve Devlet Denetleme Kurulu, cumhurbaşkanına karar alma sürecinde yardımcı olan kurumlardır.
- Millî Güvenlik Kurulu, Danıştay ve Sayıştay merkezî yönetime yardımcı olmak, belli konularda görüş bildirmek ve denetim yapmak için oluşturulmuştur.
- Yaşadığımız yeri yönetenler, merkezî yönetime karşı sorumludurlar.

Merkeze Bağlı Yönetim

- Merkezî yönetim, hizmetlerin vatandaşlara daha rahat ulaştırılması ve toplumun ihtiyaçlarının daha kolay karşılanması için il ve ilçe gibi yönetim birimleri oluşturmuştur.

İl Yönetimi

- Merkeze bağlı en büyük yönetim birimine il denir. İli, vali yönetir. Vali, merkezî yönetimin ildeki temsilcisidir. Valiler, atama yoluyla iş başına gelir. Valiler, İçişleri Bakanlığına bağlı olarak çalışsa da tüm bakanlıklara karşı sorumludur.

Valilerin temel görevleri

- Kendisine bağlı memurları denetlemek
- İldeki güvenliği sağlamak
- İl sınırları içinde kanunları ve gelen emirleri uygulamak
- İlin kalkınmasını sağlamak
- Vatandaşların istek ve şikayetlerini dinlemek
- Millî bayramlara katılarak halkın bayramını kutlamak
- Kendisine bağlı kurumlar arasında iş birliği sağlamak

İlçe Yönetimi

- İlçeler, il yönetimine bağlı yönetim birimleridir.
- İlçeyi kaymakam yönetir. Kaymakam, merkezî yönetimin ilçedeki temsilcisidir.
- Kaymakamlar, valiye bağlı olarak görev yaparlar. Kaymakamlar da valiler gibi atama yoluyla iş başına gelirler.

Kaymakamların temel görevleri

- İlçe sınırları içerisinde kanunları uygulamak
- İlçedeki resmî kurumların çalışmalarını takip etmek
- Vatandaşların istek ve şikayetlerini dinlemek
- İlçedeki vatandaşların ihtiyaçlarını tespit edip gidermek
- İlçenin gelişip kalkınmasını sağlamak

Yerel Yönetim

- İl, ilçe ve köylerde halkın temel ihtiyaçlarının giderilmesi gibi hizmetleri sunmak amacıyla kurulmuş yönetim birimleridir. Belediyeler ve muhtarlıklar yerel yönetimlerdir.

Belediyeler

- Yaşadığımız yerleşim birimindeki sokakların bakımı, temizliği, aydınlatması, suyu, esnafın denetimi gibi kamu hizmetlerini karşılamak belediyelerin görevidir.
- Belediye yönetiminin başındaki kişiye belediye başkanı adı verilir. İl, ilçe veya beldelerde belediye başkanları görev yapar.
- Belediye başkanı seçimle iş başına gelir.
- Belediyelerin karar organları belediye meclisi ve belediye encümenidir.

Belediyelerin temel görevleri

- Vatandaşların nikah ve cenaze işlerini yerine getirmek
- Cadde ve sokakların temizliğini yapmak
- İtfaiye ve zabıta hizmetlerini sunmak
- Pazar yerleri açmak, ulaşım hizmetleri sağlamak
- Su dağıtımı, yolların bakım ve onarımı, doğal gaz dağıtımı gibi altyapı hizmetlerini sağlamak

Köy ve Mahalle Yönetimi

- Köy yönetiminin başında muhtar bulunur.
- Muhtarlar seçimle iş başına gelir.
- İhtiyar meclisi, muhtarın başkanlığında kararlar alan ve köyle ilgili işlerin yürütülmesini denetleyen kuruldur.

Köy muhtarlarının görevlerinden bazıları

- Salgın ve bulaşıcı hastalıkları yetkililere haber vermek
- Merkeze bağlı yönetim ile halk arasında bağ kurmak
- Halk ile yönetim arasındaki evrak işlerini düzenlemek

Temel Haklarımızı Öğrenelim

Kazanım Ders Notu - 28

» Temel Haklarımız

- Bir insanın doğuştan sahip olduğu ve insanca yaşayabilmesi için gerekli olan haklara **temel hak** denir. Temel haklar anayasa ile korunma altına alınmıştır.

Anayasa ile korunan haklarımızdan bazıları

Kişi Dokunulmazlığı Hakkı (Yaşama Hakkı)

MADDE 17 – Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı hâller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz.

Özel Hayatın Gizliliği Hakkı

MADDE 20 – Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

Konut Dokunulmazlığı Hakkı

MADDE 21 – Kimsenin konutuna dokunulamaz. Kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.

Eğitim ve Öğrenim Hakkı

MADDE 42 – Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Eğitim ve öğretim, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır.

Sağlık Hakkı

MADDE 56 – Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir.

Seçme ve Seçilme Hakkı

MADDE 67 – Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir. On sekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme, seçilme ve halk oylamasına katılma haklarına sahiptir.

» Özgürlüklerimiz

- İnsanların her türlü dış etkidен bağımsız olarak kendi isteğine ve düşüncesine göre karar vermesine **özgürlük** denir.

Anayasa ile bize verilen özgürlüklerden bazıları

Haberleşme Özgürlüğü

MADDE 22 – Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. Kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz.

Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü

MADDE 23 – Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Devlet gerekli gördüğü durumlarda yerleşme ve seyahat özgürlüğünü sınırlandırabilir.

Din ve Vicdan Özgürlüğü

MADDE 24 – Herkes vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. Kimse ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü

MADDE 25 – Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz.

- Kişi, doğduğu andan ölünceye kadar temel hak ve özgürlüklere sahiptir.
- Temel hak ve özgürlükler evrenseldir yani dünyanın her yerinde geçerlidir.
- Temel hak ve özgürlüklerimiz dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez özelliktedir. Ülkemizde temel hak ve özgürlükler devletimizin güvencesi altındadır.
- Anayasamıza göre temel hak ve özgürlüklerimiz sebepsiz yere sınırlandırılmaz.

Anayasamızda temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılabilceği durumlar

Savaş hâli, sıkıyönetim, olağanüstü hâl, kamu düzeninin bozulması, millî güvenliğin tehlikede olması, bulaşıcı ve salgın hastalıkların ortaya çıkması gibi durumlardır.

Egemenlik ve Bağımsızlık Sembollerimiz

Kazanım Ders Notu - 29

» Milli Egemenlik ve Milli Bağımsızlık

- **Egemenlik**, hakim olma ve yönetme anlamına gelen bir kavramdır. Bir devletin vatandaşları, o ülkenin sınırları içinde yaşayan yabancılar ve ülke üzerindeki yetkilerinin tümüne egemenlik denir.
- **Millî egemenlik** ise egemenliğin doğrudan doğruya millete ait olmasıdır. Ülkeyi yönetme gücünün halk tarafından kullanıldığı ülkelerde millî egemenlik vardır. Ülkemizde egemenlik, kayıtsız şartsız millettir.
- **MADDE 6 –** Egemenlik, kayıtsız şartsız millettir. Türk milleti, egemenliğini anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır. Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.
- **Millî Bağımsızlık:** Bir milletin bağımsız ve hür bir şekilde yaşamasına, başka bir devlete bağımlı olmadan özgürce karar verebilmesine millî bağımsızlık denir.
- Millî egemenlik ve bağımsızlığımız çok zor şartlar altında kazanıldığından milletimiz için vazgeçilmez değerler hâline gelmiştir. Bağımsızlık sembolleri, milletimizin ortak değerleri olarak kabul edilir.

» Milli Egemenlik ve Milli Bağımsızlık

BAYRAĞIMIZ: Ülkemizin en önemli bağımsızlık sembolüdür. Rengini vatan için can veren şehitlerimizin kanından alan bayrağımız bizim için çok kutsaldır. Bayrağımızdaki ay bağımsızlığın, yıldız da şehitlerimizin simgesidir.

Türk Bayrağı Kanunu

Madde 7 – Türk bayrağı; yırtık, sökülük, yamalı, delik, kirli, soluk, buruşuk veya layık olduğu manevi değeri zedeleyecek herhangi bir şekilde kullanılamaz. Resmî yemin törenleri dışında her ne maksatla olursa olsun masalara, kürsülere örtü olarak serilemez. Elbise veya üniforma şeklinde giyilemez. Hiçbir siyasi parti, teşekkül, dernek, vakıf ve tüzükte belirlenecek kamu kurum ve kuruluşları dışında kalan kurum ve kuruluşun amblem, flama, sembol ve benzerlerinin ön veya arka yüzünde esas veya fon teşkil edecek şekilde kullanılamaz. Bayrak yırtılamaz, yakılamaz, yere atılamaz, gerekli özen gösterilmeden kullanılamaz.

İSTİKLÂL MARŞIMIZ: Kurtuluş Savaşı'nda ordu ve millete moral vermek amacıyla Mehmet Akif Ersoy tarafından yazılmıştır. TBMM tarafından 12 Mart 1921 tarihinde kabul edilmiştir. Osman Zeki ÜNGÖR tarafından bestelenmiştir.

CUMHURBAŞKANLIĞI FORSU: Cumhurbaşkanlığı forsu, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın ikametgâhında, ziyareti süresince bulunduğu yerde, bayrak direğine çekilir, gece ve gündüz çekili kalır. Cumhurbaşkanlığı forsunun 16 yıldız Türklerin tarihte kurduğu devletleri, ortadaki güneş Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eder.

BAŞKENTİMİZ: Bağımsız her ülkenin bir başkenti vardır. Türkiye'nin başkenti Ankara'dır.

PARAMIZ (TÜRK LİRASI): Bağımsızlık sembollerinden biri de paradır. Paralarda birtakım semboller ve kültürel unsurlar bulunur. Ülkemizin para birimi Türk Lirasıdır.

MİLLÎ TAKIMLARIMIZ: Dünya devletleri karşısında ülkemizi temsil eden milli takımlarımız da egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizdendir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ: Milli Mücadele sırasında 23 Nisan 1920 tarihinde açılan TBMM, ülkemiz için ulusal egemenlik sembolümüzdür.

DİLİMİZ: Ülkemizde resmi dil Türkçedir. Bu nedenle Türkçemiz de egemenlik sembollerimizdendir.

ATATÜRK VE ANITKABİR: Türk milletinin bağımsız ve egemen bir ulus olmasında en büyük pay Atatürk'ündür. Bu nedenle Atatürk ve Anıtkabir bağımsızlık sembollerimizdendir.

ANAYASAMIZ: Anayasa, milletin ideal yaşam tarzını yansıtır. Bu yönüyle de anayasa bağımsızlığı simgeler.